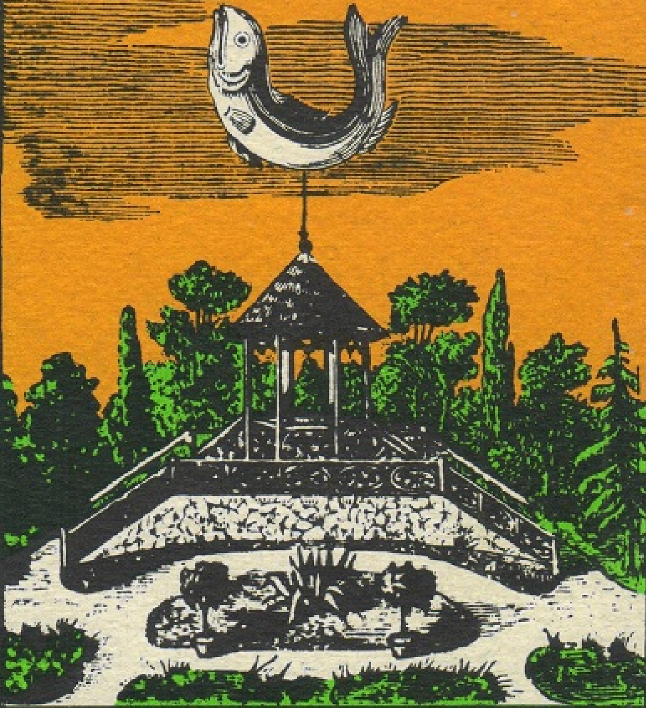
ARJANTİN ÖYKÜLERİ

Babil Kitaplığı

Jorge Luis Borges tarafından hazırlanan fantastik edebiyat dizisi

Dost Kitabevi Yayınları

Her büyük yazar işe iyi bir okur olmakla başlar ve yıllar geçtikçe, tercih ettiği ya da dışladığı okumalarıyla kişisel bir kitaplık yaratır. Buenos Aires'teki Ulusal Kitaplık'ın (ki burada dünyanın başka yörelerinde bulunmayan kitapların olduğu söylenir) yöneticisi Jorge Luis Borges bu kitap bolluğundan yararlanmasını bildi: Zaten büyülenmiş okurlarına, derin bilgi ve neşesiyle, şaşırtıcı derecede ilginç derlemeler hazırlayıp sundu.
Düşsel edebiyatın mücevherlerini oluşturan metinleri bir araya getirdi ve onun en güzel hikâyelerinden biri olan Babil Kitaplığı, aynı zamanda dizinin adı oldu.
1975 ile 1985 arasında yayımlanan bu dizi, daha şimdiden bir edebiyat klasiğidir. Bir araya gelen bu kitaplar aynı zamanda Buenos Aires'in bu büyük kütüphanecisine adanmış en duygusal anıtlardan da birini oluşturur.

İyi okumalar.

F. M. Ricci

Dost Kitabevi

Babil Kitaplığı

Arjantin Öyküleri

önsöz

Jorge Luis Borges

Yzur
El calamar opta por su tinta
El Destino es chambón
Casa tomada
La galera
Los objetos
El profesor de ajedrez
Pudo haberme ocurrido
El elegido
İspanyolcadan Çeviren:
Banu Temel

Önsöz, İspanyolcadan Çeviren:
Mukadder Yaycıoğlu

ISBN 975-298-143-7

Birinci Baskı, Ekim 2004, Ankara

Tasarım: Franco Maria Ricci, Marcella Boneschi
Fotokompozisyon: Fototype, Milano
Baskı: Pelin Ofset, Ankara

Yayına Hazırlayan:
Suat Kemal Angı
Teknik Hazırlık:
Mehmet Dirican

Bu kitaplar, Adobe PageMaker 6.5'*te formatlanmış ve*
Adobe Type Library Bodoni *yazı karakterleri kullanılarak*
hazırlanmıştır.

Önsöz

Arjantin edebiyatı, diğer Latin Amerika ülkelerinin İspanyol diline kazandırdığı edebiyatlardan hep biraz farklı olmuştur. Geçen yüzyılın sonlarında, Arjantin'de benzersiz bir tür ortaya çıktı: gaucho şiiri. Günümüzde yalnızca gerçeği aktarmaya çalışmayan, fantastik edebiyata eğilimli yazarların sayısı oldukça arttı. Bilindiği gibi, XIX. yüzyılın sonlarıyla XX. yüzyılın başlarında, modernizm, engin İspanyol dilinde yazılan çeşitli yazınsal türleri yeniledi. Bu yenilik daha çok şiir türünü kapsıyordu; düzyazıysa müziksel ve dekoratif olmaktan öteye gidemedi. Anılmaya değer tek istisna Leopoldo Lugones'in (1874-1938) Tuhaf Güçler başlıklı yapıtıdır. Bu kitap 1906 yılında yayımlandı. Kanımca bu kitabı oluşturan öyküler arasında en dikkate değer olanı Yzur'dur. Bir eleştirmen Edgar Allan Poe'nun ve Wells'in etkilerine işaret etti; her iki yazar da herkesin

ulaşabileceği bir yerdeydi ama Lugones dışında hiçbir yazar bu etkiden yararlanmadı. Yukarıda, hemen hemen tüm modernist yazarların dekoratif öğeyi çok fazla kullanma yanılgısına düştüklerini söylemiştik. Lugones'in öyküsü ise anlatıcının bir bilimadamı olmasını gerektiriyordu, bu gereklilik karşısında minnet duymalıyız, çünkü ciddi bir üslup kullanma zorunluluğunu getirdi. Aynı nedenden dolayı, neredeyse hiç kimse tarafından fark edilmedi. Öykünün konusu benzersizdir, içeriğini açıklamamak için yalnızca genel bir değerlendirme yapacağız. Bu öykü iki farklı biçimde okunabilir; birincisi, olağanüstü bir deneyimin öyküsü olarak; ikincisi ise, zaman içinde aklını yitiren ve bir bakıma hayvanlıkla insanlığı birleştiren iki yaratığın güncesi olarak. Öykünün son sayfası gerçekçi ama aynı zamanda büyüleyicidir. Adolfo Bioy Casares'in yazın yaşamı oldukça tuhaftır; kaosla başlar, buna uygun olarak, ilk kitaplarından biri Kaos *başlığını taşır. Bu kitapta, yazar, klasik bir açıklığa ulaşır ve tamamen özgün bir konuyu işler.* Her Koyun Kendi Bacağından Asılır *yalnızca fantastik bir öykü olmayıp budalalık ve korkaklığa da bir karşı çıkıştır. Diğer yazarların çizdiği* pampaya *çok az benzeyen ya da hiç benzemeyen ova köylerinden birinin doğal çevresini ustalıkla gözler önüne serer.*
En güncel fantastik öyküler gibi, Arturo Cancela ve Pilar de Lusarreta tarafından 1920 yılına doğru yazılmış olan Beceriksiz Yazgı, *esas olarak, zamanla oynanan bir oyundur. Ata-*

larının kanında Yahudilik olan Arturo Cancela'nın Üç Buenos Aires Öyküsü *başlıklı yapıtı artık bir klasik olarak kabul edilebilir. Bu seçkide yer alan öykü belirgin bir satirik vurgu taşır ve en ufak bir duygusallığa tenezzül etmeden bizler için artık yok olmuş bir Buenos Aires'i barındırır içinde.*

Julio Cortázar'ın romanları kadar bilinmeyen öyküleri belki de onlardan daha başarılıdır. Ele Geçirilmiş Ev*'in konusu fantastik dünyanın artık eskimiş bir alışkanlık üzere gerçek dünya olarak adlandırdığımız dünyanın içine ağır ağır dahil olmasını konu edinir. Üsluptaki yavaşlık öyküde giderek büyüyen dehşetle uyum sağlar.*

Manuel Mujica Lainez Arjantin'in en önde gelen yazarlarından biridir. Putlar *yapıtlarının en ünlüsü değildir belki ama rahatlıkla en iyisi olduğu söylenebilir.* Posta Arabası*'nda anlatılan öykü Valilik döneminde geçer; buna karşın, yazar, okuyucuya rahatsızlık verecek eskimiş sözcükleri kullanmama inceliğini gösterir. Her şey, sonu gelmeyen bir düzlükte yapılan bir yolculuk ve öykünün sefil başkişisinin ruhu gibi zor, karmaşık, tozlu ve yıkıktır. Öykünün konusu bize şaşkınlık veren bir son hazırlar.*

Hayranlık uyandırıcı bir yapıt olan Vatanın Sayımı*'nın yazarı Silvina Ocampo şiirleri kadar hayranlık uyandıran öykü kitapları da yazdı. Bu kitaplara yazarın kişisel imgelemi, özenle kullandığı görsel üslubu ve insanoğlunun zalimliğini ve talihsizliğini kabul ediş biçimindeki inceliği değer kazandırır.* Eşyalar *başlıklı öyküsün-*

de Camila Ersky'nin kaçınılmaz ve aşamalı biçimde yol alan yazgısında görüldüğü gibi.
Federico Peltzer avukat ve otelcidir. Bu seçkide yer alan öyküsü Buenos Aires şehrinin bir köyünde geçer; buna karşın, herhangi bir yüzyılda ve herhangi bir yerde geçebilme özelliğini taşır. Satranç Profesörü*'yle* Bin Bir Gece Masalları*'nda karşılaşmak şaşırtıcı olmazdı.*
Manuel Peyrou (1902-1973) Buenos Aires'in kuzeyinde doğdu. İlk ustası Chesterton'du; daha sonra, kötü insanların acımasız öykülerini ve son olarak da bu ülkeyi yöneten çeşitli hükümetleri hicvettiği romanlarını yazdı. Bildiğimiz kadarıyla yalnızca bir kez fantastik türü denedi. Benim Başıma da Gelebilirdi *başlıklı öyküsünde dün ve bugün birbirine karışır ve bu tuhaf iç içe geçme yararsızdır.*
María Esther Vázquez hep berrak olan üslubunu belki de Kelt kökenli melankolik imgelemiyle birleştirir. Seçilmiş *iki bin yıldan bu yana insan nesillerinin hayalini kurmaya devam ettiği iki düşün mutlu bir biçimde birleşmesi üzerinedir. Öykünün sonu korkunç ve fantastik bir yazgının acımasızlığına karşı haklı bir başkaldırıdır.*
Belli nedenlerden dolayı, bu seçkinin sunduğu tablo –kaçınılmaz olarak– yarımdır. Gelecekte bu sayfaları tamamlamak fırsatı olacaktır. Yine de, bu sınırlı sayfalarda, bir bakıma, güneyin yalnızlıklarını unutmayı başaramayan bizlerin sesi duyuluyor.

Jorge Luis Borges

Arjantin Öyküleri

Yzur

Leopoldo Lugones

Maymunu, iflas etmiş bir sirkin açık artırmasından satın aldım.

Bu satırlarda anlatılan deneyimi ilk yaşadığımda bir öğle vaktiydi; bir yerlerde, Java yerlilerinin maymunlardaki sözle ifade etme eksikliğini yetisizlikle değil, sakınımla açıkladıklarını okuyordum. "Konuşmazlar," deniyordu, "zira işe koşulmak istemezler."

İlk başlarda hiç de derin görünmeyen benzer bir düşünce, önce kafamı kurcalayıp sonunda şu antropolojik önermeye dönüştü: "Maymunlar, şu ya da bu sebeple, konuşmaktan vazgeçen insanlardı. Bu durum, ses üreten organlarının ve beyindeki konuşma merkezlerinin körelmesine yol açtı; maymun ırkının dilini anlaşılmaz bir hırıltıya dönüştürerek birbirleri arasındaki ilişkiyi zayıflattı ve sonunda yok etti, böylece ilk insan bir hayvan olup çıktı."

Açıkça görülüyor ki, eğer bunlar kanıtlanırsa, maymunu bu kadar ayrıksı bir canlı yapan tüm anomaliler açıklanmış olacak, ama bunu yapmanın olası tek bir yolu var: Maymunu tekrar konuşturmak.
Bu arada benim afacanla birlikte bütün dünyayı dolaştım; talih ve yaşadığımız serüvenler beni her defasında ona biraz daha yakınlaştırdı. Avrupa'da çok büyük bir ilgi gördü, hatta ona Konsül unvanı vermek isteyenler oldu; ne var ki, ciddi bir işadamı olarak bu tür saçmalıklardan kötü yönde etkilenmeye başladım.
Maymunların dili hakkında sahip olduğum sabit fikirle birçok kaynakçayı didik didik aramama rağmen, ortaya kayda değer hiçbir sonuç çıkmadı. Tek bildiğim, ve bundan adım gibi emindim, maymunun konuşmaması için hiçbir bilimsel gerekçenin olamayacağıydı. Bu düşünceler içinde beş sene geçti.
Yzur (bu adın kökeninin ne olduğu asla anlaşılamadı, zaten bir önceki sahibinin umrunda bile değildi) kesinlikle dikkate değer bir hayvandı. Sirkte aldığı eğitim, tümüyle taklit yeteneğine indirgenmiş olsa da, yetilerini bir hayli geliştirmişti; ilk bakışta saçma gibi gelen teorimi onun üzerinde sınamak konusunda beni cesaretlendiren de buydu zaten.
Öte yandan, şempanzenin (yani Yzur'un), tüm maymunlar içinde en gelişmiş beyin yapısına sahip olduğu ve kolay eğitildiği de unutulmamalı, bu da teorimin olabilirliğini artırıyordu. Onu iki ayağının üstünde tıpkı sarhoş bir denizci gibi yü-

rüyüp ellerini arkasında kavuşturarak dengesini sağlarken her gördüğümde, onun ket vurulmuş insanlığına beslediğim inanç daha da güçleniyordu.

Gerçekten de, maymunun tane tane hecelememesi için herhangi bir sebep yok. Doğal dili, yani benzerleriyle iletişim kurarken çıkardığı bütün o homurtular, yeterince almaşık. Gırtlağı, insanoğlununkinden çok farklı olarak, basbayağı konuşabilen papağanın gırtlağına hiç benzemez; beynine gelince, papağan beyniyle yapılan bir karşılaştırmanın tüm kuşkuları gidermesi bir yana, bir gerizekâlının beyninin de asgari yetiye sahip olduğunu anımsamak yeter, kaldı ki kreten hastaları bile basit birkaç kelime konuşabilmektedir. Broca kıvrımının işlevi, beynin bütüncül gelişimi üzerine kuruludur; her ne kadar konuşma merkezinin kesinlikle bu bölgede olduğu henüz kanıtlanmamışsa da. Eğer bu sorun anatomide daha iyi açınlanırsa, çelişkili olgular o andan itibaren hükümsüz olacaktır.

Neyse ki maymunlar, tüm olumsuz koşullara rağmen, taklit etmeye yönelik eğilimlerinin de gösterdiği gibi öğrenmeye karşı heveslidir; esenlikli bir bellek, esaslı bir kılık değiştirmeye kadar varabilen yansıtım ve çocuktakine kıyasla daha gelişmiş bir dikkat. Bu yönleriyle, tüm pedagojik öznelerin en başta geleni olduğu söylenebilir.

Üstelik benimki gençti, maymunun en entelektüel yaşam evresinin gençlik olduğu da bilinir, bu yönüyle siyahlara benzer. Temel güçlük, on-

larla sözlü iletişim kurmak için izlenecek yöntemin kendisinde yatıyor.

Benden öncekilerin tüm yararsız girişimlerinden haberdardım. Dahası, yetkinliğine rağmen tüm gayretleri boşa çıkan kimi girişimler karşısında benim denemelerim de birçok kez başarısız oldu. Bu konu üzerinde düşününce şu sonuca vardım: *Aslolan, maymunun ses düzeneğini geliştirmek.*

Gerçekte, sağır ve dilsizlerin hecelemeyi öğrenmesi de bu yolla sağlanır. Bu konu üzerine adamakıllı kafa yorunca, sağır dilsizler ve maymunlar arasında birçok benzerlik olduğunu gördüm.

Her şeyden önce, konuşulan dili ikame eden olağanüstü taklit mahareti, konuşmuyor olmanın düşünmüyor olmak anlamına gelmediğini gösteriyor; birinin iş görmemesi yüzünden diğerinin işlevi de en aza indirgenmiş durumda, hepsi bu. Ayrıca, tuhaf olduğu kadar özgün başka özellikler de var: İşte sebatkârlık, bağlılık, cesaret, ve varlıklarından hareketle neredeyse bir kesinlik kurmaya yarayan gerçekten de açınlayıcı iki özellik: Denge egzersizleri konusundaki hüner ve can sıkıntısına karşı gösterilen direnç.

Bunun üzerine, eserime, maymunumun dudakları ve dili üzerindeki esaslı bir beden egzersiziyle başlamaya karar verdim, ona bir sağır dilsiz gibi muamele edecektim. Sonra da, dolaysız bir sözlü iletişim kurmak için işitme duyusundan yararlanacak, dokunma duyusuyla pek ilgilenmeyecektim. Okur, bu noktada gereğinden faz-

la iyimser olduğumu ilerleyen bölümde görecek. Neyse ki, şempanze, tüm maymunlar içinde dudaklarını en rahat hareket ettirebilen hayvan; bir defasında anjine yakalanan Yzur, doktorlar boğazını muayene edebilsin diye ağzını açmayı becermişti.

İlk gözlemim, kuşkularımı doğruladı. Dili ağzının derinlerindeydi, hareketsiz bir topak gibi duruyor, yutkunmaktan başka bir işe yaramıyordu. Egzersizler etkisini göstermeye başladı, iki ayın sonunda muziplik yapmak için dilini çıkarmayı öğrenmişti. Dilinin devinimiyle zihni arasında bir bağıntı olduğunu gözlediğim ilk durum buydu, öte yandan, yaradılışıyla da kesin biçimde örtüşüyordu.

Dil egzersizinin güçlükleri de vardı, bazen dilini pensler yardımıyla çekip uzatmak zorunda kalıyor, ama bu tuhaf uğraşı –belki de benim izlenimim bu– önemsiyor ve buna dört elle sarılıyordum. Ben ona taklit edeceği dudak hareketlerini gösterirken oturuyor, elini sırtına götürüp sağrısını kaşıyor ve kuşkulu bir tavırla dikkat kesilip göz kırpıyor ya da uyumlu devimlerle düşüncelerini anlaşılır kılmaya uğraşan bir insan gibi yanağındaki tüyleri düzeltiyordu. Sonunda dudaklarını hareket ettirmeyi öğrendi.

Ama konuşma egzersizi, çocukların uzun yıllar süren ve zihinsel gelişimleriyle koşut yol alan kekelemelerinin de gösterdiği gibi, zor bir sanat ve edinilmesi güç bir alışkanlık. Gerçekte, sesleri yapılandıran merkezin konuşma merkeziyle bağlantılı olduğu ve ikisinin gelişiminin de

armonik tekrarlara bağlı olduğu kanıtlanmıştır. Felsefi bir soruşturma sonucunda sağır dilsizlerin sözcül eğitimi için bir yöntem geliştiren Heinicke, bunu daha 1785'te öngörmüştü. Derin anlaşılırlığıyla birçok çağdaş ruhbilimciyi şad eden bir şeyden, 'düşüncelerin zincirleme bağlantısından' söz ediyordu.

Yzur, dil konusunda, konuşmadan önce birçok kelimeyi anlayabilen bir çocukla aynı durumda bulunuyordu; ancak yaşamı daha iyi tanıdığı için, şeyler üzerinde bir yargıya varmakta daha beceriliydi.

Bu yargılar sadece birer duygulanım değil, ayırıcı özellikleri muhakeme etmeye dayanan soruşturma ya da incelemelerdi, böylece soyut bir uslamlama geliştiriyor, bu da ona, en azından benim fikrimce, kesinlikle daha üstün bir zihinsel yeti katıyordu.

Eğer teorilerim fazlaca cüretkâr görünüyorsa, tasımın ya da temel mantıksal tartışmanın birçok hayvanın zihni için hiç de yabancı olmadığını anımsamak yeterlidir. Zira tasım, kökeninde, iki duygulanım arasında yapılan bir kıyaslamadır. Eğer öyle değilse, neden insanoğlunu tanıyan hayvanlar ondan kaçıyor da tanımayanlar kaçmıyor?...

Derken, Yzur'un ses eğitimine başladım.

İlk olarak mekanik kelimeleri öğretip daha sonra duyumsal kelimelere geçmek gerekiyordu.

Maymun ses yetisine sahip olduğu için, sağır dilsizlere göre daha iyi durumdaydı, yani başlangıç düzeyindeki hecelemeleri daha anlaşılırdı; may-

muna sadece fonem ve hecelemenin temelini oluşturan ve hecelerin sesli ya da sessiz olmasına göre eğitmenler tarafından statik ya da dinamik olarak adlandırılan çeşitlemeleri öğretmek yetecekti.

Sağır dilsizler üzerinde Heinicke'nin uyguladığı yöntemi ve maymunun oburluğunu da dikkate alarak, her sesi bir yiyecekle ilişkilendirmeye karar verdim: Patatesin 'a'sı, ekmeğin 'e'si, incirin 'i'si, kokonun 'o'su, kuskusun 'u'su örneklerinde olduğu gibi, söz konusu sesli harfin o besinin içinde geçmesine dikkat ettim; bazen ekmek ve incirde olduğu gibi yalnızca bir seslinin tekrarı üzerinde durdum, bazen de patateste olduğu gibi vurgulu ve tecvite dayalı iki heceyi temel ses olarak aldım.

Özellikle seslileri ya da ağzın iyice açılmasıyla elde edilen sesleri çalışırken her şey yolunda gitti. Yzur bunları on beş günde öğrendi, en çok zorlandığı harf ise 'u' oldu.

Sessiz heceler beni tam anlamıyla deliye döndürdü. Diş ve dişetlerinin yardımıyla elde edilen sesleri asla çıkaramayacağını kısa sürede anladım. Uzun ve sivri dişleri bunu yapmasına engel oluyordu.

Böylece tüm alfabe beş sesliden ibaret hale geldi; 'b', 'k', 'm', 'g', 'f' ve 'c' gibi, dil ve damak yardımı olmadan çıkarılamayan sessizler alfabede yoktu.

İşitme duyusunun yeterli olmadığı görülüyordu. Dokunma duyusuna baş vurmaktan başka çare yoktu, elini önce benim göğsüme sonra da

kendi göğsüne koyarak, bir sağır dilsiz gibi sesin titreşimlerini hissedecekti.

Tek bir kelime kuramadan üç yıl geçti. Her şeye, sanki asıl ismi oymuş gibi, söylenişindeki en baskın sesin adını veriyordum. Tüm yaptığım buydu.

Sirkte birlikte çalıştığı köpekler gibi havlamayı öğrenmişti; ve ağzından tek bir kelime almak için boş yere çırpındığımı gördükçe, bana tüm bildiklerini anlatmaya çalışırcasına can havliyle havlıyordu. Sesli ve sessiz heceleri ayrı ayrı telaffuz ediyor ama ikisini bir araya getiremiyordu. Dahası, başdöndüren bir hızla 'p' ve 'm'leri tekrarlıyordu.

Yavaş yavaş da olsa, kişiliğinde büyük bir değişim gerçekleşmişti. Yüz hatları daha az hareket ediyor, daha derinden bakıyor ve düşünceli tavırlar takınıyordu. Örneğin, yıldızları seyretme alışkanlığı edinmişti. Duyarlılığı da gittikçe artıyor, sık sık gözünden yaş geldiği görülüyordu.

Dersler, çok başarılı olmamasına karşın, sarsılmaz bir azimle devam ediyordu. Bu, acı verici bir saplantıya dönüşmeye başlamıştı ve kendimi gittikçe zor kullanmaya daha eğilimli hissediyordum. Kişiliğim, bu bozgun yüzünden, Yzur'a karşı acımasız bir düşmanlık besleyecek denli hırçınlaşıyordu. Bu ketum isyanın derinliklerinde Yzur durmadan düşünüyor ve ağzından tek bir kelime bile alamayacağım konusunda beni ikna etmeye başlıyordu ki, birden, canı istemediği için konuşmadığını anladım.

Aşçı, bir akşam, maymunun 'gerçek kelimeler kullanarak konuştuğunu' görünce şaşkına döndüğünü söylemek için, dehşet içinde yanıma geldi. Anlattığına göre, Yzur, bahçedeki bir incir ağacının dibine diz çökmüş; ama tanık olduğu şeylerin özünü, yani kelimeleri, korkudan anımsayamıyordu. İkisi dışında: Yatak ve pipo. Aptallığı yüzünden onu neredeyse tekmeleyecektim.

Geceyi büyük bir heyecan içinde geçirdiğimi; üç yıl boyunca, tedirginliğimin ve aşırı merakımın sonucu olan ve her şeyi mahveden bir hata işlememiş olduğumu söylememe gerek yok.

Maymunun kendiliğinden gelip konuşmasını beklemek yerine, ertesi gün onu çağırdım ve zorla konuşturmaya çalıştım.

Artık bıkmış olduğum 'p' ve 'm'ler, ikircikli göz kırpmalar ve –Tanrı beni bağışlasın– eciş bücüş yüz çizgilerinin altındaki küstahça alaycı ifade dışında tek bir şey geçmedi elime.

Öfkeden kudurdum ve kendimi kaybederek onu kırbaçladım. Tek yapabildiğim onu ağlatmaktı; iniltilerini saymazsak, her yere mutlak bir sessizlik hâkimdi.

Üç gün sonra, menenjit belirtileriyle karışık ağır bir bunama yüzünden yatağa düştü. Sülükler, soğuk su tedavileri, müshiller, deriyle ilgili kan ilaçları, alkollü şeytan şalgamı, bromür; korkutucu hastalığın tüm tedavi yöntemleri denendi. Bense, vicdan azabı ve korkuyla, umutsuz bir cesaretle savaştım. Belki bu hayvan benim zulmümün kurbanı olduğu için; belki kendisiyle

birlikte mezara girecek olan sırrın azizliği yüzünden.

Yataktan kımıldayamayacak kadar zayıf düşse de, uzun bir süre sonunda iyileşti. Ölüme bu kadar yakın olmak, onu soylu ve insancıl yapmıştı. Minnettarlık dolu gözlerini benden ayırmıyor, odanın neresinde olursam olayım, arkasında bile olsam, durmadan dönüp duran gözleriyle beni izliyordu; iyileşmenin verdiği bir mahremiyetle ellerimi arıyordu. Büyük yalnızlığımın içinde bir insanın boşluğunu dolduruvermişti.

Bununla birlikte, bir tür sapkınlık da denebilecek araştırma hastalığı, beni deneylerimi yinelemek için kışkırtıyordu. Gerçekte, maymun konuşmuştu. Bu iş böyle bitemezdi.

Bir süre sonra, ondan bildiği kelimeleri telaffuz etmesini istemeye başladım. Tık yok! Onu duvarın deliğinden gözetleyerek saatlerce yalnız bıraktım. Tık yok! Bağlılık ya da oburluğunu ima ederek kısa kısa konuştum. Yine tık yok! Dokunaklı sözler ettiğimde, gözleri ağlamaktan şişiyordu. Ona bütünlüklü bir gerçeği anımsatmak için, derslere başlarken söylediğim gibi, "Ben senin efendinim," desem ya da bu onamanın devamında yaptığım gibi, "Sen benim maymunumsun," diye seslensem, gözlerini kapatarak oturuyor, hiç ses çıkartmıyor, hatta dudaklarını oynatmaya bile yanaşmıyordu.

Benimle iletişim kurmasının tek yolu buymuş gibi, yeniden el kol hareketleri yapmaya başladı; bu ayrıntı, sağır dilsizlere olan benzerliği de he-

saba katılınca, beni iyiden iyiye önlem almaya zorluyordu. Hiç kimse, sağır dilsizlerin akıl hastalıklarına ne kadar meyilli olduğunu görmezden gelemez. Kimi zaman, belki de sayıklaması bu sessizliğe bir son verir diye, delirmesini istiyordum.

Nekahat dönemi ağır ilerliyordu. Aynı zayıflık, aynı hüzün. Aklından hasta olduğu ve acı çektiği çok açıktı. Organik bütünlüğü, olağandışı beyin yapısından gelen bir dürtüyle parçalanmıştı; bir gün fazla bir gün eksik, nasılsa çoktan kaybedilmiş bir vakaydı o.

Dahası, hastalık onu gittikçe daha uysal bir varlık yapsa da, sessizliği, benim aşırı öfkemin kışkırttığı o umutsuz sessizliği son bulmuyordu. Damarlarına işlemiş bir geleneğin karanlık özünde, varlığının köklerindeki ezeli direnci besleyen maymun ırkı, hayvana bu binlerce yıllık suskunluğun yükünü vuruyordu. Sessizliği, yani zihinsel intiharı körükleyen, barbar adaletsizliği iyi tanıyan ormanın ilk insanları, ağaçların gizemi ve tarihöncesindeki sonsuzlukların sırrını, bilincini çoktan yitirmiş ama zamanın bitimsizliği kadar görkemli bir kararlılıkla koruyordu.

Evrimi ağır bir seyir izleyen ve öncülleri tarafından insanoğlunun barbar bir karanlığın baskısına hapsedildiği ilkellerin başına gelenler, kuşkusuz, dört elli bu kalabalık aileleri, en eski cennetlerdeki ağaçlıklı tahtlarından etti. Saflarını dağıttı, daha anne karnındayken köle ruhlarına gem vurmak için dişilerini tutsak etti, hatta yenilmişlerin güçsüzlüğüne çare olarak o ölüm-

cül saygınlığı dayattı, düşmanla aralarındaki üstün ama uğursuz bağı koparıp atmayı, gerçek kurtuluş için hayvanlığın karanlığına sığınmayı telkin etti.
Kazananlar ise, bu evrimin en can alıcı yerinde hayvansı yabaniliklerini takınıp, kutsal kitapların cennetlik meyvesi olan entelektüel büyüyü tadan bu ırk ezilmişlerin aşağılayıcı eşitliğine hapsolsun diye ne korkunçluklar, ne dehşet verici zulümler yapmadı ki; zekâsını bir akrobatın hareketlerine has özdevimde sonsuza dek billurlaştıran o çekince; suretinin derinlerine işleyen o melankolik ürküyü sırtına yükleyip, galip gelenin hayvana vurduğu bir damga gibi, bedenini iki büklüm yapan o yaşam korkusu.
İşte tam da istediğimi elde edeceğim o an, geçmişin arafında saklı kalan hırçınlığım depreşti. Söz, tüm lanetiyle, bu memelinin antik ruhunu milyonlarca yıldır altüst ediyor, fakat içgüdüsel bir dehşetin tüm ırka mal ettiği ezeli bellek, esirgeyen yabanlıklarının karanlığını aydınlatmaya çağıran bu dürtüye karşı, bir sur gibi kat kat örülen çağlar boyunca direniyordu.
Yzur, bilincini yitirmeksizin, acıyla kıvranmaya başladı. Sadece iç paralayıcı bir sonsuzluk ifadesiyle bana doğru döndüğünde hafifleyen mutlak bir yalnızlık, zayıf bir soluma, belli belirsiz bir nabız, kapalı gözlerine inen tatlı bir acı ve o bildik melez hüznüyle dolu yüzü. Bütün bunları anlatmama yol açan o olağanüstü şeyin gerçekleştiği öğleden sonra, Yzur'un öldüğü öğleden sonraydı.

Başucunda, taze alacakaranlığın sıcaklığı ve sessizliğiyle uykuya dalmışken, aniden birilerinin bileğimi kavradığını hissettim.
Sıçrayarak uyandım. Gözleri faltaşı gibi açılan maymun bu kez gerçekten de ölüyordu ve yüz ifadesi öylesine insancıldı ki dehşete kapıldım; ama eli ve gözleri beni öylesine anlamlı bir şekilde kendisine doğru çekiyordu ki o an yüzüne doğru eğilmek zorunda kaldım; son nefesi, umudumu hem taçlandırıp hem yok eden son nefesi, filizlendi ve –bundan eminim– bir mırıltıya dönüştü. On binlerce yıldır konuşmayan bir sesin vurgusu, insancıllığına tüm ırkları sığdıran şu sözler nasıl anlatılır?

EFENDİ, SU. EFENDİ, BENİM EFENDİM.

Her Koyun Kendi Bacağından Asılır

Adolfo Bioy Casares

Son birkaç günde bu köyde tarihi boyunca olanlardan daha fazla şey oldu. Sözünü ettiğim yeri değerlendirebilmeniz için sizlere bu bölgenin en eski köylerinden birinden söz ettiğimi hatırlatırım. Bu öyle bir köydü ki geçmişi kayda değer olaylarla doluydu. Kuruluşu XIX. yüzyıla, neyse ki çok geniş kitleleri etkisi altına almayan kolera salgınının ve yerlilerin beklenmedik saldırılarının yarattığı tehdidin sonrasına dayanır. Öyle olmasa tarihi asla kesinleştirilemezdi zaten. Saldırıların köy halkını tehdit altında tuttuğu beş yıllık süre zarfında, sınırdaş taraflar, yerlilerin neden olduğu yıkımı yaşadı. Kahramanlıklar dönemini geride bırakırken, birçok vali, milletvekili, her eğilimden aday, oyuncu veya bir iki spor ilahının ziyaretlerinden söz etmeyeceğim. Tutacağım çenemi. Bu kısa listeyi Yüzüncü Yıl Vakfı'nın kutlandığı

seçkin hatiplik ve bağlılık bildirme etkinlikleriyle bitireceğim.
Birincil önemde bir olayı aktarmak zorunda olduğum için, okuyuculara inancalarımı sunuyorum. Derin bir ruh hali ve ilerici fikirlerle, Galiçyalı arkadaşım Villarroel'in kitapçısında Doktor Jung'dan Hugo'ya, Walter Scott ve Goldoni'den *Escenas Matritenses*'in son cildine kadar ne kadar kitap bulduysam adeta yutuyorum. Benim amacım kültür ama "lanet olası otuz yıldır" kenarından dolanıyorum ve öğrenmem gerekenlerin bildiklerimden daha fazla olması beni gerçekten korkutuyor. Özetle, çağı izlemeye ve tamamı iyi ve değerli insanlardan oluşan, orta ve karanlık çağların mirası olan tembelliğe sevgiyle bağlı komşularım arasında bilgiyi yaygınlaştırmaya çalışıyorum. Ben okulda öğretmenlik yapıyorum, doçentim ve gazeteciyim. Bazen *Ayçiçeğinin Kâhyası* (kaba hisleri kışkırtan ve yığınla başıbozuk yazışmaya davetiye çıkaracak kadar kötü seçilmiş bir başlık, sonra da bizi bozguncu yerine koyuyorlar) bazen de *Yeni Vatan* gibi mütevazı yerel yayın organlarında yöneticilik yapıyorum.
Bu tarihi olayların konusu göz ardı etmek istemediğim bir özellik taşıyor. Olaylar yalnızca benim köyümde değil, bütün hayatımın geçtiği, yuvamın ve ikinci yuvam olan okulumun, istasyonun karşısındaki bir otelin köylü bir genç olmanın endişesiyle arada bir geç saatlerde gittiğimiz barının bulunduğu bina bloklarının arasında geçti. Olayların merkezi, isterseniz olayların

odak noktası da diyebiliriz, Don Juan Camargo'nun arazisiydi. Arazinin sınırları doğu tarafından otelle, kuzey cephesinden de evin avlusuyla bitişikti. Birbiriyle bağlantılı olmayan birkaç olaydan ötürü araziyi haber yaptılar. Kitap talebi ve su değirmeninin yerinin değiştirilmesinden söz ediyorum.

Don Juan'ın küçük oteli *Las Margaritas* caddeden görülebilen çiçekli bahçesiyle gerçek bir köşke benziyor, ön ve arka cephelerinden başlayarak arazinin neredeyse yarısını kaplıyordu. Köşkün bulunduğu bölge, denizin dibindeki kalıntılar gibi, sayılamayacak zenginlikler barındırıyordu. Su değirmeni ise, son tahlilde köyümüzün en eski geleneklerinden ve en tuhaf özelliklerinden birine şekil verircesine, sözü geçen bahçede dönüp dururdu.

Ayın başında bir pazar günü su değirmeni esrarengiz bir şekilde ortadan kayboldu. Hafta boyunca ortaya çıkmadığı için bahçe rengini ve ışıltısını kaybetti. İnsanların birçoğu görmeden baktığı için, içlerinden birisine daha ilk dakikadan itibaren bir merak hasıl oldu. Bu birisi, merakını diğerlerine de bulaştırdı ve gece olduğunda istasyonun karşısındaki barda ahali sorulardan ve yorumlardan şaşkına dönmüş haldeydi. Bu şekilde, saf ve doğal bir hevesin beslediği bir hararetle, çok az doğallığı olan bir şeyi ortaya çıkardık ve bir sürpriz oluştu.

Hepimiz, Don Juan'ın kurak bir yaz mevsiminde, sırf dikkatsizliği yüzünden bahçenin suyunu kesecek bir adam olmadığını gayet iyi biliyor-

duk. Onu şu an için köyün direği olarak adlandırabiliriz. Kitaptaki resim tamı tamına bizim elliliğin kişiliğini çizebiliyordu: uzun boyu, iri görüntüsü, yumuşak, ayrılarak taranmış kır saçlarının dalgaları, bıyıklarının ve saatinin zincirine benzer küçük ve paralel daireler oluşturuyordu. *Breeches*, deriden tozluklar ve botlar gibi bazı ayrıntılar da eskiye bağlı bu adamı anlatıyordu. Düzen ve yenilenmeyle yönetilen hayatında, benim hatırladığım kadarıyla hiç kimse sarhoşluk, kadın düşkünlüğü ya da politik tökezleme diyebileceğiniz bir zayıflık sayamaz. Büyük ölçüde unutacağımız bir geçmişte bizlerden hangimiz şerefsizliğe karşı direndik? Don Juan ise tertemiz kaldı. Bir şey olduğunda, kooperatifin, hükümet tarafından atanmış az güvenilir, hatta açıkça düzenbaz müdürleri bile onu yetkili olarak tanıdılar. Zor yıllarda bir şey olduğunda köydeki sağlıklı ailelerin varlığını idame ettirmek yine koca bıyıklının göreviydi.
Bu yalnız adamın kalıplaşmış eski fikirlerle savaş halinde olduğunu ve bizim aramızdan bu zamana dek onunla mizaç olarak karşılaştırılabilir önemde bir kişinin çıkmadığını bilmek zorunluluk olacaktı. Yeni bir ülkede yeni fikirler gelenekten yoksundur. Bilindiği gibi, gelenek yoksa, istikrar da yoktur.
Bu kişiliğin önüne, bizim hiyerarşimize göre, anne ve tombul oğlunun tek danışmanı Bayan Remedios'tan başkası çıkarılamazdı. "*Askerin el kitabı*" her ne kadar kendi aramızda baş gösteren tüm anlaşmazlıkları çözse de, biz onu Kahra-

man Remedio diye adlandırırdık. Komik olmasına karşın lakabı şefkat yüklüydü.
Köşkte yaşayanların oluşturduğu tabloyu tamamlamak gerekirse, vaftiz oğlu ve okulumun dönüşümlü gece öğrencilerinden Don Tadeíto'yu eklememek olmaz kuşkusuz. Bayan Remedios ve Don Juan evlerinde ne işbirlikçilere ne de davetli yabancılara katlanabildikleri için, genç adam, gündelikçi, arazinin bakıcısı ve *Las Margaritas*'ın hizmetlisi sıfatlarını kendi becerisi altında birleştirmişti. Bütün bunlara zavallının bir de benim derslerime düzenli olarak katıldığını eklersek, hiç istemediği okuma işini bozuk sesinden dolayı ve sırf kötülük olsun diye onun sırtına yükleyerek kendisine ad takmalarına niye büyük bir öfkeyle karşılık verdiğimi anlayacaksınız. Onu askerlik görevini yerine getirmekten men etmişler kıskançlıktan başka bir şey değil.
Aynı pazar günü, öğleden sonra, benim için tuhaf bir saat olan iki ve dört arasında, nasıl bir azimle yumruklandığına bakınca yıkılacak sandığım kapım çalındı. Sendeleyerek doğruldum, "başkası değildir" diye söylendim ve bir öğretmenin ağzına yakışmayacak sözler sarfedip bu tatsız ziyaretlerin zamanı olmadığını düşünerek karşımda Don Tadeíto'yu bulacağımdan emin bir halde kapıyı açtım. Haklıydım. Öğrencim, güneşe karşı onu korumaya yetmeyen zayıf yüzüyle, gözümün içine bakarak karşımda gülümsüyordu. Kavanoz gibi ağzından ve aniden insanı irkilten sesinden anladığım kadarıyla, bir, iki ve üçüncü sınıf metinlerini istiyordu.

"Ne için olduğunu söyler misin?" diye rahatsız olmuş bir halde sordum.
"Vaftiz babam istiyor," diye yanıtladı.
Bir çırpıda kitapları teslim ettim ve gördüklerimi bir rüyanın parçasıymış gibi unuttum.
Saatler sonra, istasyona giderken ve bir yandan da zaman öldürmek için yolu uzatırken, *Las Margaritas*'ta su değirmeninin kaybolduğunu haber verdim. Haberi 20:54'te varan 19:30 plaza ekspresini peronda beklerken ilettim. Aynı şekilde, gece barda da haberi verdim. Metinlere hiç değinmedim, hatta bir olayı diğeriyle bağdaştıramadım çünkü –başında da söylediğim gibi– olayı aklımda bile tutmamıştım.
Böylesine hareketli bir günden sonra yine alışageldik düzene döneriz sanıyordum. Pazartesi, öğle uykusu saatinde sevinerek kendime şöyle dedim: "Gerçekten de yolunda gidiyor." Karmaşa başladığındaysa bir şeylerin hâlâ yolunda gitmediği belli oluyordu. "Peki bugün ne var? Eğer onu kapımda yakalarsam bunu kanlı gözyaşlarıyla öder," diye mırıldanarak sandaletleri ayağıma geçirdim ve girişe doğru yürüdüm.
"Öğretmeninin işini bölmek alışkanlık haline mi geldi?" diye şaşkınlıkla sordum kitap yığınını geri alırken.
Bu sürpriz ve aldığım karşılık beni tamamen allak bullak etmişti.
"Vaftiz babam üçüncü, dördüncü ve beşinci kitabı da istiyor."
"Ne için?" diye sormayı başardım.
"Vaftiz babam istiyor," diye açıkladı Don Tadeíto.

Kitapları teslim ettim ve uykulu bir şekilde yatağıma döndüm. Uyudum, kabul ediyorum, fakat bana inanmanızı rica ederek bunu havada yaptığımı söylemeliyim.
Ardından, istasyon dönüşünde su değirmeninin hâlâ yerine geri gelmemiş olduğunu ve sarı bir rengin bahçeye yayıldığını fark ettim. Doğal olarak bunu bir saçmalık varsaydım ve peronda fiziksel olarak uçarı kadın gruplarına kendimi gösterirken kafam bu sırrın çözümlenmesine çalışıyordu.
Gökyüzündeki kocaman aya bakarken, içimizden biri, sanırım daima kendini toprak sahibi olmanın romantik hayaline kaptırmış olan Di Pinto (tüm arkadaşlarımın yüzü suyu hürmetine!) şöyle bir yorum yaptı:
"Ay kurudu kaldı. Su değirmeninin ortadan yok oluşunu bir yağmur habercisi olmasına yormayalım. Onu bizim Don Juan'ımız ayaklandırmıştır!"
Bankadan aldığı maaşın dışında, bir dönem hatırı sayılır bir toplu para da alan, benli, açıkgöz bir delikanlı olan Badaracco, bana, "Bu aptalla ilgili niye bir şey söylemedin?" diye sordu.
"Kimle?" diye sordum öylesine.
"Öğrencinle," diye yanıtladı.
Bu yaklaşımı onayladım ve dersten sonra, hemen o akşam uyguladım. İlk olarak Don Tadeíto'nun yağmurun yeşilliklere faydası gibi herkesçe bilinen bir konuyla başını bulandırıp sonunda asıl konuya girmeye çabaladım. Aramızdaki diyalog şöyle gelişti:

"Su değirmeninin işleyişi mi bozuldu?"
"Hayır."
"Onu bahçede görmüyorum da."
"Nasıl göreceksin ki?"
"Ne demek nasıl göreceğim?"
"Su değirmeni depoyu suluyor da..."
Aramızda arazinin son kulübesine depo diyorduk. Don Juan buraya ıvır zıvırlar, sobalar ve heykeller gibi pek kullanılmayan gereçleri yığıyordu.
Su değirmeni hakkındaki yenilikten diğer çocukları da haberdar etmek için öğrencimi diğer konu üzerinde hiç sorgulamadan salıvermiştim. Hatırlatmak ve bağırmak aynı şeydi. Girişin bulunduğu yerden Don Tadeíto bana koyun gibi bakıyordu.
"Don Juan metinlerle ne yapıyor?" diye bağırdım. "Onları depoda mı depoluyor?" diye yeniden bağırdım.
Sersemlemiş bir şekilde otele koştum. İnsanlarla iletişim kurmakta tuttuğum yol, tahmin ettiğim gibi, gençler arasında iyiden iyiye şaşkınlık yarattı. Hepimizin kafasından bir ses çıkıyordu. Susmamızın en iyi yolu da utanç verici bir şey yapılmasıydı. Neyse ki, kimse kimseyi dinlemiyordu. Ya da belki de iri yarı, işkembeli patron Don Pomponio dinliyordu. Gruptakiler uğraşa didine onu sütunlar, masa ve tabak çanak takımları arasından ayırt edebiliyordu çünkü bu entelektüel adamın kibri göz kamaştırıyordu. Don Pomponio'nun içki nehirleri yüzünden bitip tükenmiş gür sesi grubu çağırdı. Yedi adet

yüz yukarı doğru baktı. On dört göz ise tek bir kızarmış ve ışıldayan yüzde takılı kalıp ağzından çıkanları sorguladı.

"Neden hepiniz birleşip Don Juan'ın şahsından bir açıklama istemiyorsunuz?"

Bu acı alay, Aldini soyadlı, basın yayında okuyan ve beyaz kravatlı birini çileden çıkardı. Kaşlarını kaldırarak bana şöyle sordu:

"Öğrencine Bayan Remedios ve Don Juan'ın aralarındaki konuşmaları dinleyip casusluk yapmasını neden emretmiyorsun? Sonra hikmetini açıklarsın ona."

"Ne hikmeti?"

"Budala bir öğretmen olarak yetkinden söz ediyorum," diye nefretle açıkladı.

"Don Tadeíto'nun hafızası kuvvetli mi?" diye sordu Badaracco.

"Evet, görüş alanına giren şeyler fotoğrafı çekilmiş gibi bir süre orada kalıyor," diye onayladım.

"Don Juan her konuda Bayan Remedios'tan tavsiye alıyor," diye devam etti Aldini.

"Vaftiz evlatları gibi bir tanığın yanında tüm açıklığıyla konuşacaklardır," dedi Di Pinto.

"Eğer bir sır varsa ortaya çıkacaktır," diye kehanette bulundu Toledo.

Fuarda yardımcı olarak çalışan Chazarreta, "Eğer sır yoksa, ne var o zaman?" diye söylendi.

Konuşma çığrından çıkmaya başlamıştı ki, soğukkanlılığıyla ünlü Badaracco tartışmacıların konuşmalarını bastırıp, "Arkadaşlar, enerjinizi

boşa harcayacak yaşta değilsiniz," diye suçlarcasına bunu yüzlerine vurdu.
Toledo son sözü söyleyebilmek için yineledi: "Eğer bir sır varsa ortaya çıkacaktır."
Sır ortaya çıktı çıkmasına ama bunun için birkaç gün geçmesi gerekti.
Bir sonraki öğlen uykumda, ben rüyaların derinliklerindeyken, kapının yumruklandığını duydum. Titreşimleri düşünülürse, yumruklar bir süre kapıda, bir süre de kalbimde yankılandı. Don Tadeíto bir önceki gün aldığı kitapları getirmişti, bu kez de birinci, ikinci, üçüncü yılların ikinci dönem kitaplarını istiyordu. Üst sınıfların metinleri benim alanıma girmediği için, Villarroel'in kitapçısından onları almam gerekti. Kapısını tekmeleyerek yaşlı Galiçyalı'yı uyandıracak, sonra da Don Juan'ın kitap istediğini söyleyerek onu tatmin edip yatıştıracaktım. Korkusundan olacak, Galiçyalı şöyle sordu:
"Hangi dağda kurt öldü ki? Bu berbat hayatta bir kitap satın alan, yaşlılıkta ancak hastalık alıyor. Kendininkiyle idare edip en güzellerini ödünç istiyor."
"Çok da ileri gitme Galiçyalı," diye omzuna elimle vurarak ona hak verdim. Acıyı yorumlaması Avrupa kökenli Güney Amerikalılar'a benziyordu.
İlk metinlerin önceki siparişlerinden söz edip su değirmeniyle ilgili bölümde ciddiyetimi korudum. Söylediklerinden anladığım kadarıyla, değirmenin ortadan kayboluşu, mükemmel bir uyum göstererek kitabın konusuyla iç içe geç-

mişti. Kitaplar kolumun altında, "Akşama tüm bunları tartışmak için otelin barında toplanıyoruz. Eğer siz de çorbada tuzum olsun diyorsanız, bizi orada bulabilirsiniz," diye ekledim.

Gidişte de dönüş yolunda da tek bir kişi bile görmedik. Sadece kasabın köpeği ortalardaydı. Yine bir sıkıntısı olmalıydı çünkü öğlenin ikisinde en mantıksız canlı bile kendini güneşin altına bırakmazdı.

Müritimi, Don Juan ve Bayan Remedios arasındaki konuşmaları sözlü olarak bana bildirmesi için eğittim. Böyle bir durum için özrü kabahatinden büyük denilebilir. Aynı akşam bir de işkence sardım başıma çünkü benim gariplikler tutanağımda dakika dakika not edilmiş, bitip tükenmeyen tatsız konuşmaları dinlemek yer almıyordu. Bayan Remedios'un Don Juan'ın romatizması için kullandığı sarı sabunlar ve flanel çarşaflar hakkındaki yorumlarına dikkat etmeyerek, arada sırada dilimin ucuna kadar gelen acımasız alayı dizginliyordum. Bir hizmetlinin gözünde neyin önemli neyin önemsiz olduğunun ölçütü nasıl değerlendirilirdi ki?

Bir diğer gün, hesaba katılmadık biçimde, Villarroel'in kitaplarını geri vermek için Tadeíto öğlen uykumu yine böldü. İşte o zaman yeni bir şey oldu. Don Juan, Don Tadeíto'ya artık metinler istemediğini, eski günlükler istediğini söylemişti. Günlükleri kiloyla tuhafiyeciden, kasaptan ve fırından sağlamalıydı. Günlüklerin de kitaplar gibi depoya gideceğini tam zamanında öğrendim.

Ardından bir süre hiçbir şey olmadı. Ruhun bir açıklaması yok. Beni uykudan zıplatan yumrukları özledim. İyi ya da kötü bir şey olmasını bekler oldum. Hayatın yoğunluğuna alışmış biri olarak, ağırkanlılığa razı olamıyordum. En sonunda, bir gece, Bayan Remedios'un tuz ve diğer besleyici malzemeler hakkındaki uzadıkça uzayan konuşmasını naklettikten sonra, öğrencim, konunun değişmekte olduğunu haber veren en ufak bir vurgu farklılığı yaratmadan şöyle dedi: "Vaftiz babam, Bayan Remedios'a depoda bir ziyaretçinin yaşadığını söyledi. Uzun bir ziyaret olmayacak gibiydi çünkü kitaplarda bulunmayan türden bir lunapark salıncağına benziyordu ve kötü durumda olmasına karşın Don Juan ciddiyetini kaybetmemişti. Ona gölün dışında solumaya çalışan bir kedibalığını anımsatıyordu. Su dolu bir kovayı getirmeyi tesadüfen hatırladığını çünkü hiç düşünmeden ondan su istendiğini anladığını söylemişti. Don Juan kollarını kavuşturup böyle eşsiz bir şeyin ölmesine izin veremezdi. İyi bir sonuç alamadı ve ziyaretçiye dokunabilmek için bir yalağa yaklaşmayı tercih etti. Yalağı ağzına kadar doldurdu fakat yine sonuç alamadı. Aniden su değirmenini hatırladı ve hastayı sürekli gözetim altında tutan doktorların ölmekte olan birini kurtarmak için emin olmadıkları çareleri denemesi gibi, koşarak su değirmenini bulmaya gitti ve onu çalıştırdı. Gördüğü kadarıyla bu iyi bir sonuç verdi ve ölmekte olan hasta ıslak havayı soluyunca canlandı. Vaftiz babam ziyaretçiyle bir süre geçirdiğini çünkü ona

bir şeye gereksinimi olunca ne yaptığını sorduğunu söyledi. Ziyaretçi içtenlikle ilgili biriydi. Bir çeyrek saat içinde ondan bundan gevezelik etmeye başlamış, eğitime başlamak için temel bilgileri istemişti. Vaftiz babam, evlatlığını öğretmeninden ilk sınıfların ders notlarını almaya gönderdiğini belirtti. Ziyaretçi içtenlikle ilgili biri olarak iki gün içerisinde tüm ders müfredatını öğrendi. Bir gün içinde de liseyi geçmişti. Ardından, vaftiz babamın söylediğine göre, dünyanın nasıl bir yer olduğundan haberdar olmak için günlük okumaya başlamıştı.

Soru sormak cesaretini gösterdim:

"Bu konuşma bugün mü oldu?"

"Tabii ki, kahve içerlerken," diye yanıtladı.

"Vaftiz baban başka bir şey daha söyledi mi?"

"Tabii ki, ama hatırlamıyorum."

"Nasıl hatırlamıyorsun?" diye çıkıştım.

"Siz de sözümü kestiniz," diye açıkladı öğrencim.

"Haklısın, fakat beni böyle meraktan ölür halde bırakamazsın. Hadi bir dene," diye üsteledim.

"Siz de sözümü kestiniz."

"Biliyorum, sözünü kestim. Bütün suç benim."

"Bütün suç," diye yineledi.

"Don Tadeíto iyi biri. Öğretmenini böyle konuşmanın ortasında yarın devam etmek ya da asla devam etmemek üzere bırakmaz."

Derin bir üzüntü içerisinde yineledi: "Ya da asla devam etmemek üzere."

Sanki benim bir kazancım varmış gibi olanları reddediyordum. Konuşmamızın tekrarlardan

meydana geldiğini neden yüzüme vurduğunu bilmiyorum fakat aniden bir umut sezinledim. Don Tadeíto'nun son cümlesini yineledim.

"Dünyanın nasıl bir yer olduğundan haberdar olmak için günlükleri okumuştu."

Öğrencim kayıtsız bir şekilde devam etti:

"Vaftiz babam, bu dünyanın yönetiminin onu iyileştirecek kişilerin elinde değil de, tümüyle tembel olmasalar da, sıradan insanların elinde olduğunu öğrendiğinde ziyaretçinin hayrete düştüğünü söyledi. Ziyaretçi, atom bombasının özgür bir iradede ne tür bir çöküntü yaratacağını sordu. Ve özgür irade iyi insanların elinde olsaydı, onun bir kenara fırlatılacağını, çünkü –görüldüğü üzere– ona her sahip olanın onu bir köşeye fırlattığını ve ciddiye almadığını söyledi. Daha önceleri başka dünyalarda da atom bombasını bulduklarını ve ölümcül şekilde parçalara ayrıldıklarını da ekledi. Ona özensizce sahip olanlar yok oldular çünkü uzaktaydılar. Fakat bizim dünyamız onlara yakındı ve zincirleme bir patlamanın içinde kalmaktan korkuyorlardı.

Don Tadeíto'nun benimle alay ettiğine dair yoğun kuşkularım sorularımı ona sert bir şekilde yöneltmeme sebep oldu:

"Doktor Jung'un *Gökyüzünde Görülen Şeyler Üzerine* başlıklı kitabını okumuş muydun?"

Şans eseri, sözünü kestiğimi duymadı ve devam etti.

"Vaftiz babam, ziyaretçinin kendi gezegeninden özel imal edilmiş bir araçla geldiğini çünkü orada uygun birçok malzemenin bulunmadığını,

aracın tamamlanmasının uzun araştırmalar ve çalışmalar gerektirdiğini söylüyordu. Buraya dost ve kurtarıcı olarak geldiğini belirtiyor ve dünyayı kurtarmak üzere yaptığı planı vaftiz babamın desteğiyle gerçekleştirmek istiyordu. Vaftiz babam ziyaretçiyle görüşmesinin bu öğleden sonra olduğunu, durumun ciddiyeti yüzünden Bayan Remedios'u rahatsız etmekte, fikrini sormakta duraksamadığını ve o zamandan bu zamana her şeyin olmuş bitmiş olduğunu kabul ediyordu."
Bu ani duraksama bitmek tükenmek bilmeyince hanımefendinin yanıtının ne olduğunu sordum.
"Bilmiyorum," diye yanıtladı.
"Ne demek bilmiyorum," diye bir kez daha sinirlenmiş halde yineledim.
"Onları konuşurken bıraktım ve geldim çünkü ders saatim gelmişti. Derslere geç kalmazsam öğretmenimin memnun olacağını düşündüm kendi kendime."
O gurur yüklü koyun yüzüyle tebrik bekliyordu. Hayranlık duyulacak bir ruh hali içerisinde, tanık olarak Don Tadeíto'yu götürmediğim takdirde hikâyeme diğer arkadaşların inanmayacağını anlattım. Vahşi bir şekilde onu kolundan yakaladım ve ite kaka bara kadar götürdüm. Galiçyalı Villarroel'in de katılımıyla tüm arkadaşlar oradaydı.
Varolduğum sürece o geceyi unutmayacağım. Don Tadeíto'yu masamıza doğru ittirirken, "Beyler!" diye bağırdım. "Her şeyin açıklamasını ge-

tiriyorum. Kavrama gücünüz için bir yenilik ve beni yalancı durumuna düşürmeyecek bir tanık. Don Juan her türlü ayrıntısıyla olayı annesi hanımefendiye aktarmış ve benim sadık öğrencim konuşulanların bir kelimesini bile atlamamış. Arazideki depoda, hemen şurada, duvarın diğer yanında kim kalıyormuş bilin bakalım? Başka bir dünyadan gelen bir canlı. Telaşa kapılmayın beyler, görünüşe bakılırsa ziyaretçi sarsılmaz anayasamızdan yararlanmıyor, şehrimizin kuru havasına güçlükle katlanabiliyor. Halen Cordoba ile rekabet edebilecek durumdayız. Sudan çıkmış balık gibi ölmemesi için Don Juan onu sürekli olarak deponun ortamını nemli tutan su değirmenine bağlamış. Dahası, görünüşe bakılırsa, canavarın varlığı endişe yaratmamalı. Dünya atom bombası yüzünden infilak edip yok olma yolunda ilerlediği için bizi kurtarmaya geldi. Ve daha ayağının tozuyla görüşlerini Don Juan'a aktardı. Doğal olarak, Don Juan da kahvesini yudumlarken Bayan Remedios'a konuyu danıştı. [Don Tadeíto'yu bez bebek gibi sarsarak] Şu anda bizimle birlikte olan bu genç adam, Bayan Remedios'un görüşünü dinlememek için tam zamanında oradan ayrıldığı için konuyu nasıl çözdüklerini bilmiyoruz."

Kitapçı ıslak ve tombul dudaklarını oynatarak, "Biliyoruz," dedi.

Sadece benim bildiğim bir yenilik olduğunu düşündüğüm bir konuda beni düzeltmeleri bana rahatsızlık verdi.

"Ne biliyoruz?"

"Kızmayınız," diye rica etti Villarroel. "Eğer sizin dediğiniz gibi su değirmenini durdurunca ziyaretçi ölüyorsa, Don Juan onu çoktan ölüm cezasına çarptırmış. Evden buraya gelirken *Las Margaritas*'ın önünden geçtim ve ay ışığında su değirmeninin önceden olduğu gibi bahçeyi suladığını mükemmel bir şekilde gördüm."

"Ben de gördüm," diye onayladı Chazarreta.

"Elimi kalbime koyarak, ziyaretçinin yalan söylemediğini söyleyebilirim. Er ya da geç atom bombasıyla paramparça olacağız. Bundan kaçış yok," diye mırıldandı Aldini.

Yalnız başına konuşurcasına Badaracco söze girdi. "Sakın bana bu morukların kendi aralarında son umudumuzu da tükettiklerini söylemeyin," dedi.

"Don Juan bütün yönleriyle gözden geçirdiği ve çözüm yöntemini bulduğu şeyi değiştirmelerini istemiyor. Dünyanın yok olmasını ve kurtarma işinin başkaları tarafından yapılmasını tercih ediyor. Gördüğünüz gibi, bu da insanlığı sevmenin bir çeşidi," diye yorumladı Galiçyalı.

"Bilinmeyenden iğreniyorum artık," dedim. "Bilinmezlik."

Korkunun beyni dinç tuttuğunu söylerler. Gerçeği söylemek gerekirse, o akşam barda tuhaf bir hava hakimdi ve her kafadan bir ses çıkıyordu.

"Cesaret arkadaşlar, insanlık aşkına bir şeyler yapacağız," diye öğütledi Badaracco.

"Bay Badaracco, sizin insanlığa olan bu yoğun sevginiz nereden kaynaklanıyor?" dedi Galiçyalı.

Kızaran Badaracco kekelemeye başladı.

"Bilmem. Hepimiz biliyoruz."

"Neyi biliyoruz Bay Badaracco? Siz insanları düşünüyor, hatta onları takdire layık mı buluyorsunuz? Bense, tam tersine, insanların aptal, zalim, sefil ve kıskanç olduklarını düşünüyorum," dedi Villarroel.

"Seçimler olduğu zaman senin şu iyi insanlar hızlıca şekil değiştirip ne mal olduklarını gösteriyorlar. Her zaman kötüler kazanıyor," dedi Chazarreta.

"İnsanlık aşkına boş bir cümle mi yani?" diye sordum.

"Tabii ki değil, saygıdeğer öğretmenim," diye yanıtladı Villarroel. "Farklı acılara duyulan tutkuyu, Manco Inmortal'ın "*Kişot'una*", Velázquez ve Murillo'nun tabloları gibi büyük dehaların eserlerine karşı beslenen saygıyı insanlık aşkı olarak adlandırıyoruz. İki durumda da, aşk, dünyanın sonunu geciktirmek için bir tartışma oluşturmaz. İnsanlar için yalnızca eserler kalıcıdır. Dünyanın sonundan sonra –ki o gün bomba ya da doğal ölümle bir şekilde gelecek– hiçbir temize çıkarma, bahane olmayacak, inanın bana. Tutkuya gelince, bu son ne kadar çabuk gelirse, o kadar kârlı olacaktır… Hiç kimsenin ölümden kaçması olası olmadığına göre, hepimiz için ölüm bir an önce gelsin! Böylece çekilen acı da en az seviyede olur!"

Belagatle, "Akademik bir konuşmanın mükemmelliği içinde zaman kaybediyoruz. Burada son ümidimiz de ölüyor," dedim ve kendi söylediğimi ilk takdir eden de kendim oldum.

"Şimdi harekete geçmek gerek, sonra çok geç olabilir," dedi durumu değerlendiren Badaracco.
"Eğer Don Juan'ın arazisini işgal edersek, büyük olasılıkla sinirlenir," diye belirtti Di Pinto.
Biz farkında olmadan yaklaşan ve korkudan ödümüzü patlatan Don Pomponio, "Niye bu çömez Don Tadeíto'yu öncü kuvvet olarak yollamıyorsunuz? Tedbirli bir davranış olurdu," diye bir teklifte bulundu.
Toledo, "İyi," diye onayladı. "Don Tadeíto depodaki su değirmenini çalıştırsın ve başka gezegenden gelen ziyaretçinin ne yaptığını bize anlatmak için onu gözetlesin."
Kaygısız ayın aydınlattığı geceye güruh halinde çıktık. Badaracco, neredeyse ağlamaklı, "Yücegönüllülük gerek arkadaşlar. Bu bir deri bir kemik adamı tehlikeye atmamız çok önemli değil. Asıl dünyadaki bütün yaratıkların ve annelerin geleceği bize bağlı," dedi.
Arazinin önünde dizildik. İleri geri yürüyüşler, toplanmalar ve koşuşturmalar oldu. Sonunda, Badaracco cesaretini topladı ve Don Tadeíto'yu depodan içeri itti. Öğrencim hiç bitmeyecek gibi gelen bir saniyeden sonra haberi vermek için geri geldi.
"Kedibalığı ölmüş."
Üzüntü içerisinde dağıldık. Kitapçı benimle birlikte döndü. Anlayamadığım bir nedenden ötürü, bana eşlik etmesi beni rahatlatıyordu.
Las Margaritas'ın önünde su değirmeni tekdüze bir şekilde bahçeyi suluyordu.

Takımyıldızına dalgın dalgın bakarken, "Meraktan yoksun olmanızı yüzünüze vurmak istiyorum!" diye haykırdım. "Bu akşam kaç tane bitimsiz Amerika kıtası ve yeni topraklar kaybettik."

Villarroel, "Don Juan sakınımlı bir adamın kendi kanunlarıyla yaşamayı diledi. Cesaretini takdirle karşılıyorum. Biz ikimiz buraya girmeye cesaret bile edemedik," dedi.

"Çok geç," dedim.

"Çok geç," diye yineledi.

Juan Pedro Rearte'nin XX. yüzyıla adımını atışı

Tartışmaya açık olan "ikisiz üç olmaz" prensibi Juan Pedro Rearte'nin durumunda olduğu kadar nesnel olmamıştı hiç. Buenos Aires Şehri Demiryolları İşletmesi'nde on beş yıl vatmanlık yapan bu yaşlı ve kökleri Güney Amerika dışına dayanan adamcağız, geçen yüzyılın sonuna doğru ayağını kırdı. Yüzyıl sonuna ait şaibeli bir kazaydı bu. Kendi yönetimindeki tramvay merkez caddelerden birinde karşıdan karşıya geçmekte olan öküz arabasının önüne çıkmıştı. Lainez'in "El Diario" gazetesinde, bu haber, Medeniyet ve Barbarlık çatışmasının arkasından gelen bir büyükşehir vakıası olarak yer almıştı. Böylelikle, Rearte dikkatsizliği yüzünden arabayı çeken atların Comercio Caddesi'ndeki çukura düşmesini önleyemediyse de, gelişim gösteren bir sembol olarak, kimliği belirsiz bir tarihçi tarafından önemsendi.

Tucumanlı son yük arabasının yaratılış itibarıyla saldırgan sürücüsü ise Caridad Hastahanesi'ne götürüldü. Hastahanenin bekleme odasında tüm aşağılanmışların gösterdiği sabrı göstererek, sert çarpışmadan dolayı ikiye ayrılmış olan kaval kemiğinin aceleci bir cerrah tarafından çarpışmadan daha da sert şekilde yapılan ilk müdahaleyle birbirine kaynaması için umutla beklemeye başladı.

Öte yandan işiyle ilgili olmadığı halde Yardımsever Kadınlar Derneği'nin Lezama Parkı'nda düzenleyeceği kermese katılma telaşında olan Pirovano'nun iyi asistanlarından biri, birkaç dakika kazanmak amacıyla zavallı tramvay vatmanının sağ bacağını dört santim kadar kısaltıverdi. Üstelik yardım etkinliğine katılma telaşıyla, tamamen açık kırığı sanki basit ve ufak bir kırıkmış gibi tedavi etti. Doğanın bahşettiği ve sayılamayacak kadar çok mucizenin arasında ne yazık ki doktorların yaptığı hataları düzeltebilecek bir mucize olmadığı için, Juan Pedro Rearte hastahaneyi topallayarak terketti ve XX. yüzyıla topallayarak girdi.

Tarih Felsefesi hakkında kısa bir parantez

Böylece Rearte, yeni kimliği haline gelen sakatlığa hızlı bir geçiş yapmış oldu. (Sizler hiç aceleyle yürümeyen bir topal, ya da takılmadan konuşmayan bir sağır-dilsiz gördünüz mü? Çaba gösterirken güvenin en belirgin işareti fazlasıyla ya-

vaşlıktır. Bizim köylülerimiz bu kuralı içgüdüsel olarak bildikleri gibi, sağır-dilsiz olmakla ağırbaşlılığı birbiriyle bağdaştıracak kadar suistimal de ediyorlardı.)
Vatman Rearte'nin içinde bulunduğumuz yüzyıla uygun olmayan bir şekilde adım attığında ısrar ediyoruz. İş Kazaları Hukuku henüz kendini savunabileceği bir kanun bile içermiyordu. Bu yasa resmi olarak ancak on altı yıl sonra yayımlandı. Rearte bu yasanın eninde sonunda çıkacağını önceden hissetmiş olsaydı bile, yine de hastanede o kadar süreyi bekleyerek geçiremezdi.
Bu yasanın en belirleyici etkisi, nekahet süresine yönelik uzatmalar içermesiydi. Yasanın yürürlükte olmadığı zamanlarda, gündelik işlerde yaralananlar ya hızlıca iyileştiriliyor, ya da, aslında acı çekmeye karşılık çok da istenmeyen ama en nihai tedavi olan ölümle karşılaşıyorlardı.
Juan Pedro Rearte bu haksız kaderi kabullendi ve on beş yıllık çalışmasına karşılık onu talihsizliğine terk eden şirketinin bencilliği karşısında işe yaramaz duruma düşmektense, mümkün olduğunca çabuk iyileşmeyi seçti.
Bu kuruntular dışında ruhunu yoran başka şeyler yoktu. Aslında bu üzerinde düşünülüp taşınılanlar tamamen bu bölümün tarihçisine aitti. Çünkü o da tüm diğer tarihçiler gibi, yansıtmalarında geçmişle bugünü, gerçekle olasıyı, "olan"la, "olması gereken"le, "olmalıydı"yı birbirine karıştırıyordu.

Tarihin Felsefesi, esnek olmayan bir kesinlikle, her anlamda olayların hayalle çakışması sonucunda, temel olarak bir şeyi ait olmadığı bir zamana uygunsuzca yerleştirmekten oluşuyordu.

"Yoldaş" ve sosyal düzen

Juan Pedro Rearte önceki bölümde anlatılan hiçbir şeyi düşünemiyor, bir karmaşa olduğunu hâlâ hissedemiyordu. Çünkü kendi mesleğinden olan tüm diğer bireyler gibi o da, o dönemde, aile arasında "yoldaş" olarak adlandırılıyordu. Kendisiyle barışık bütün erkeklerin hissettiği gibi, "yoldaş" da şimdi içgüdüsel olarak tutucu biriydi. Ona göre, kafasında kasketi, kulak arkasında karanfili, boynunda ipekten mendili, Fransız paçalı pantolonu ve yüksek ökçeli asker botuyla hiç kimse bu vatmanlardan daha kibirli olamazdı. Atlarını coştururken kırbaçlarıyla havada çizdikleri arabesk şekillerden, direklere bağlı kağıttan, kuyruklu yıldızlara yazılı en tanınmış özlü sözlü süslemelerden, fren manivelasını çevirmekte gösterdikleri baş döndürücü hünerden, hizmetçilere kur yapmakta kullandıkları hilelerin tatlılığından ve trafikteki hasımlarına alaycı, küçümseyici yaklaşımlarından, her dakika kendileriyle ne kadar gurur duyduklarına tanık olabilirdiniz.
Tramvay vatmanları yalnızca bu tür inceliklerden ve kabalıklardan oluşan karmaşık yüksek

mevkii bırakınca, aşağılanmış emekçi sınıfı kimliklerine geri dönerlerdi. Fakat bu karanlığa geri dönüş, onlara boş gururlarını yansıtacak zamanı vermek için oldukça kısaydı.
Günde on saat çalışmak, bütün kötü huyların anası olan tembellikten, özellikle de kötümserlik ve utangaçlık gibi felsefi kötü alışkanlıklardan uzak tutuyordu onları.

Paylaşılan bir odanın kutsal emanetleri

Yinede hastane çıkışını izleyen günlerde Rearte'nin tembelliğe kapıldığı dakikalar yok değildi. Güçlükle çıktığı sokaklarda şirketinin merkezine kadar yürüdü ve sanki işini kendi isteği ile bırakmış gibi utangaç bir tavırla yeniden işe dönme isteğini bildirdi. "Ayağının ne durumda olduğunu" görmek için birkaç adım atmasına izin verdiler. Topallığı oldukça belirgin olmasına karşın, yönetici Bay McNab on beş gün içerisinde yeniden işe dönebileceğini belirtti. Üstelik eline elli peso verip, sol botunun topuğundan üç santim kadar keserek duruşunu kısmen dengelemesi tavsiyesinde bile bulundu. Rearte parayı harcadı fakat tavsiyeyi tutmadı.
İşe dönmesi için verilen on beş günlük süre içerisinde Rearte, Peru Caddesi'nde on yıldır yaşamakta olduğu sessiz evinin düzenli bekar odasından neredeyse hiç çıkmadı. Zamanının tümünü, yaşamının lüksü, yetiştiricileri ve pedagogları olarak gurur duyduğu ve çiftler halindeki iki

düzine kanaryasının bakımına adadı. Altı yıl önce tüm birikimini ve iki adet Çin elbisesini toplayarak çekip giden takım arkadaşlarından birinin yasalara uygun şekilde kendisine bıraktığı köy evinde yetiştirdiği bu kanarya topluluğu, dünyada tek bir yerde bulunan kuşlar olmaları nedeniyle yaşamının lüksüydü. Gurur duymasının nedeni ise, tramvay düdüğüyle yavru güvercinlere melodiler öğretebilecek yeteneğe sahip olmasıydı.

Bu sefil odada Rearte'ye mükâfat olarak, gittikçe artan kanarya çiftlerinin yanı sıra iki adet yağlı boya taş baskı resim ve birkaç kitap kalmıştı. Tabii tabloların ve kitapların kuşlar gibi çoğalmadığını belirtmek yersiz olmaz. Hayırsız arkadaşının kaçışı sırasında bıraktığı birkaç kitap oldukları gibi duruyordu. Üç bin fersahlık denizin üzerinde kaya misâli yükselen aydın bir vaizin siluetiyle "Fronton Mitingi", Alem'in üzerinde çalışılmış hatip davranışlarıyla Parque'nin savaşçı süslemelerine ters düşen "Temmuz Devrimi", görkemli bir rehber kitap olan ve sayfalarını çevirmeye bile yeltenemediği "Sivil Birleşim –çıkışı ve eğilimleri– Resmi Basım", komşuları tarafından sıklıkla ödünç istenen "Beyaz Büyü ve Rüyaların Anahtarı", yardımcı kitapçığıyla başvurmayı hiç akıl etmediği "Sevgililerin Yazışma Kılavuzu" ve son olarak da Eduardo Gutierrez'in, Rearte'de bankalara ve döviz bürolarına karşı şaşırtıcı bir güvensizlik yaratan kronolojik romanı "Carlos Lanza'nın Ticari İşleri", öylece duruyorlardı.

Tek ve aynı neden nasıl olup da birbirine ters etkiler yaratır?

Kırk sekiz adet kanaryasına "Dalgalar Üzerinde" adlı valsin ilk geçişlerini öğretmeye kendini adadığı bu kısa ev içi dinlenmeden sonra kahramanımız, zafer sahnesine geri döndü. Fiziksel görüntüsünde bir eksiklik oluşmuştu, fakat "El Diario" gazetesinin başına gelen büyük şanssızlıkla ilgili kinayeli kısa yazısı ona moral vermişti. Bu ne idüğü belirsiz tramvay sürücüsü, gelişimin kahramanı, yolların yıkıcısı, şehir içi ulaşımında çağının en büyük keşfinin sembolü haline gelmişti.

Fakat "İsa'nın Taklidi"nin dediği gibi, bütün insani zaferler geçiciydi. Birkaç ay tadını çıkardıktan sonra onu kahraman ilan eden aynı ilerleme, şimdi onu geri planda bırakmıştı.

Elektrikli tramvaylar sefere başladığında, Rearte her ne kadar kendini "motor adamı"na dönüştürmeye çabaladıysa da topallığı yüzünden tramvayın düdüğünü çalamadığı için bunu başaramadı. Eğitim süresi boyunca, topuğuyla düdüğü çalmaya her yeltendiğinde dengesini kaybediyordu. Diğer tüm adaylarda şenliğe dönüşen bu uygulama zavallı vatmanın acı çekmesine neden oldu.

Derin bir hüzün içerisinde kendi kendine, "işte böyle" demişti, "ilerleme beni topal bıraktı, topallığım ise ilerlememe engel ve bu da benden bir geri kalmışlık şampiyonu yaratıyor."

Elektrikli tramvay hatlarının işleyişi de böyle-

ce tamamlanmış oldu. Yeni yönetici Bay Bright onu Caridad istasyonundaki parçaları bir araya getirmekle görevlendirdi. Rearte, gittikçe daha da cılızlaşan bir çift atla gittikçe daha da eskiyen tramvayları, gün içinde istasyonun içinden caddenin ortasına kadar birçok kereler getirip götürüyordu. Bu eski tramvaylar, motorlu taşıtların mütevazı yedekleri olmaya mahkûmdular artık.
Kulağının arkasında karanfili, esmer bir kadına her rastladığında kornetinde çalan "esmerlerin hepsini seviyorum" şarkısı eşliğinde, havada kırbacıyla arabesk şekiller çizen, fatih ve bıçkın Rearte böylece, kısa bir süre içinde kendi parodisini yaratmış oldu.

Bir trafik kazası

Geçmişte kalan sokak şöhretinin bir görüntüsü olmaya boyun eğdiği on beş yılın ardından, Rearte, alıştığı vakitten daha erken bir saatte istasyona geldi. Bright illeti –tam olarak İngiliz-Arjantin ortak iştiraki olan şirketteki Bright illeti değilse de– insanları erkenci yapıyordu. Yaşlı vatman, elleri belinde, dişleri arasından söverek, tramvayların ahırdaki atlar gibi düzgünce sıralandığı sundurmanın altında açık duran alçak pencerelerden birinin aralığına üzüntüyle oturdu. Karşısında, iyi kapanmamış bir musluk ahenkli ve melankolik bir şekilde damlıyor, anlaşılmaz bir dirençle gittikçe büyüyen su bi-

rikintisinin parlaklığı yerin sevimsiz dış görüntüsüne neşe katıyordu.

"Bütün gece böyle damlamış olmalı," diye düşündü. "Her seferinde daha da dikkatsiz davranıyorlar. Onun bunun çocukları! Benimle muhatap olmaları gerekirdi, o zaman doğru düzgün davranırlardı."

Rearte paslanmış boruyu tamir etmek istedi fakat botlarına su sıçrattığı ve parmağını incittiği birçok başarısız denemenin ardından, asi musluk damlamaya devam etti. Üstelik bu damlamaya şimdi, dersin sonuna gelmiş öğretmenin yitik sesli ıslığına benzer bir ses eşlik ediyordu. Su, kısa süre içinde damlamakta olduğu çukurdan taştı ve dolambaçlı bir yoldan rayların düz ve güvenli aralığına doğru akmaya başladı.

Bu zayıf akıntı Rearte'nin aklına, dört damla yağmurla Buenos Aires'in eğri büğrü caddelerini sellerin götürdüğü eski zamanları getirdi. Cinco Esquinas caddeleri... Ne mahallelerdi ama! Atlı arabalarla bile derin çamurun içinden çıkılamaz, yolcularla birlikte koltukların sırtına oturarak basamaktan taşan ve bazen arabanın içini su basmasına neden olan yağmurun az da olsa yatışmasını beklemek kaçınılmaz olurdu. Ahali ise başka bir âlemdi. Herkes birbirini tanır, birbiriyle arkadaşlık eder, kimin ne olduğunu, ne yaptığını bilir, herkes bir diğeriyle laflayıp birer "Sublime" veya "Ideal" tüttürebilirdi. Yazları hava almaya çıkan aileler, kapılarının önünden geçenlerin ailelerine selam söylerlerdi.

İlk arabanın çıkış saatini belirten düdüğün mevzuata uygun olarak çalışı, Rearte'yi musluğun başından uzaklaştırdı. Kendini hatıralarına kaptırmış halde, bir çift tüylü sıska beygiri gülümseyerek getirdi ve onları arabaya koştu. Kökleri safkan İspanyol olan iyi atların hayranı ve dostu Rearte için, şehrin en iyi caddelerinde bu su ve tahıl bulamacı ile beslenen sıska atları kullanmak asla katlanabileceği bir durum değildi.
"Gerçekte buna bile değmezler," diye düşündü. Dizginleri düzeltti, boynuna fularını sardıktan sonra oturağına tırmandı. Dişlerinin arasından neşeli bir kalkış ıslığı çaldı. Mutsuz atları, acı bir alayla diliyle kamçılarcasına, "Gidelim Bonito, gidelim Pipon," diyerek yola koştu. Kalkarken menteşelerinin, camlarının, kiriş ve bağlantılarının tümü birden gıcırdayan tramvay, çatırdayarak hareket etti.
Dışarıda onu bir "elektrikli" bekliyor olmalıydı. Düdüğün, Galiçyalı Pedrosa'nın topal ayağının altında titrememesi bir mucizeydi. Ama bekleyen filan yoktu, yol boştu ve dondurucu sabah sisi altında şehir eski bir fotoğraf gibi solgun, melankolik görünüyordu. Soğuk hava vatmanın şakaklarını ve ellerini kesiyordu. İyi niyetle, bir tur atarım diye düşündü, fakat cadde tarafında durmuş ona beklenmedik hareketler yapan iri yarı, taşıdığı sepet beyaz bir örtüyle kaplı melez bir kadın, dikkatini dağıttı.
"Dursana ! Senin aklın nerede be adam?" diye bağırdı.

Rearte yumuşak bir şekilde durdu. Gevşek vücutlu kadın baştan ayağa titriyordu. Büyük sandaletleriyle bastığı basamak ağırlığıyla çatırdadı. Dolgun dudakları arasından bembeyaz bir ışıltıyla araba sürücüsüne:
"Sepetimi tutabilir misin?" dedi.
Melez kadın ekmek parçaları ve bozuk parayla dolu ceplerinden yolculuk için ödemesi gereken iki pezoyu çıkarmaya çalışırken, Rearte çapkın bir nidayla sepeti kavradı. Hava durumunu konuştular:
"Serin bir sabah değil mi?"
"Nehirde yüzmek için iyi ama."
"Donup kalmak için mi?"
Biraz daha ileride, tombul yanaklı bir Çinli kız, bir yandan alçak bir balkondan onu durdurmaya çabalıyor diğer yandansa evin içine doğru sesleniyordu:
"Tramvay geldi patron, tramvay geçiyor!"
Kapıdan aceleyle geniş kenarlı şapkası ve redingotuyla heybetli bir adam çıktı, heyecanlı bir şekilde sitem ediyordu:
"Ne berbat bir tarife bu böyle! İnsan kahvaltı bile edemiyor ama yine de her yere geç kalıyor. Kötü bir hizmet... Suistimalden başka bir şey değil..."
"Günaydın Don Maximo," diyerek sakince araya girdi melez kadın.
"Günaydın Rosario, tazeler mi? dedi adam, aralarında bilinen bir konuya değinerek.
"Şimdi tepsiden aldım. İster miydiniz?"
Heybetli adam çıtır çıtır bir böreği aldı ve redin-

gotunun donuk yakasına altın renkli börek parçaları döküldü.

Rearte bu sesleri, bu hoş mutfak aromasını hatırlıyordu. Kendini gençleşmiş hissediyordu. Gizlice patikadaki kahve tenekesinin içinde yetişen karanfillerin arasından arakladığı kopmuş karanfilin yerinde olup olmadığını kontrol etmek için elini istem dışı bir şekilde kulağına götürdü. Fakat karanfili yerinde yoktu! E tabii... Kış mevsimindeydiler!

Don Maximo arabaya gizlice süzülmek isteyen bir delikanlıya bağırmaktaydı: "Çık oradan, eğer babana anlatmamı istemiyorsan derhal çık oradan çocuk!"

"Böyle talihsizlikler oluyor işte," dedi melez kadın.

Rearte bir sağa birde sola, az rastlanır biçimde kırbacını şaklattı. Caddedeki delikanlı kaçarak uzaklaşırken bir yandan da onunla alay ediyordu.

Balvanera'da ayine denk geldiler. Melez kadın kendini adamış halde istavroz çıkardı. Don Maximo şapkasını çıkarttı. Avluda biri koca göbekli ve pis, diğeri zayıf ve aynı ölçüde pis iki rahip cüppelerini gevşetmiş, takkeleri ellerinde neşeli bir şekilde konuşuyorlardı. İşaret etmedikleri halde vatman tramvayı durdurdu. Her gün sözü geçen ayinden çıkınca peder Prudencio Helguera tramvaya binerdi. Rearte iki dakika kasketi elinde saygıdeğer pederin veda etmesini bekledi. Don Maximo sessizce öksürdü, melez kadını gıcık tuttu, peder uçuşan eteğiyle ve tam anla-

mıyla bağışlayıcı bir edayla herkesi selamlayarak yerine yerleşti.
Rosario kemikli ve koyu kahverengi derili ellerinde pırıldayan gümüş yüzüklerle oynayarak camdan bakıyor numarasına yatıyor ve sepetini saklıyordu.
"Erkencisiniz Don Maximo."
"Şirketin bu berbat hizmetinden başka ne bekliyorsunuz ki saygıdeğer peder Prudencio!"
"Oldukça serin bir sabah, bu havayı solumak çok sağlıklı, üstelik iştah açıyor... Ayinden sonra..."
"Dün akşam Colegio Nacional'daki konferansa katıldınız mı peder?"
"Mümkün olmadı çünkü bir vaaz hazırlamam gerekiyordu..."
"Salon gelen ahali için çok küçüktü, 840 öğrenci, öğretmenler ve davetliler..."
"Vaaz hangi bölüm üzerineydi?"
"Havariler hakkındaydı..."
Peder yerinde kıpırdanıyordu.
"Ya sen Rosario? Her zaman iyi bir Hıristiyan oldun mu?"
"Bana değişmemi emretmedikleri sürece..."
"Emretseler bile... Bugünün börekleri güzel kokuyor..."
Melez kadın zayıf bir sesle ikram ederek:
"İster miydiniz?" dedi.
Don Maximo kızın kucağına birkaç bozuk para bıraktı ve "ödendi" dedi.
"Hiçbir şekilde kabul edemem, hiçbir şekilde," diye karşılık verdi peder elinde böreklerle. Ar-

dından konuyu değiştirerek, "Maaşlarımızdan haber yok mu? diye sordu.
"Bildiğim kadarıyla hayır..."
"Bizlere mart ayından bu yana ödeme yapmıyorlar..."
"Üst düzey din görevlilerinin ve rahip sınıfının maaşları bu ülke için kutsal sayılmalı. Bugününüz ve geleceğiniz bizlerin ellerinde. Dünkü kurulda mahkemelerin arşivlerindeki eşyalar için iki yüz bin pezoya onay verilmesi benim düşünceme göre bir skandal."
Yulaf yüklü üstü açık bir bahçıvan arabası Piedad ve Andes bataklığından hızla geçerken tramvay sürücüsünü ve yolcuları sırılsıklam ıslattı.
"Sakar!"
"Vahşi!"
Peder ortalığı yatıştırmak için "Sakin olun, sakin olun," diyerek araya girdi.
Caddeden geçmekte olan iki yaşlı kadın bu duraklamadan faydalanarak, "Peder Prudencio... Yarın günah çıkartacak mısınız?" diyerek tramvayın camından içeri daldılar.
Ticaretin dürüstçe yapılması kaygısını güden saygıdeğer rahip, yaşlıların hâlâ hatırlayacağı, taş döşenen sokaklarla birlikte ortadan kaybolan o meşhur yulaftan bir ölçü alıp ağzına kadar sütle dolduruyordu.
Sisin arasından bir parça güneş ışığı süzülmekteydi. Cadde kalabalıklaşmaya başlamıştı. Satıcıların tanıdık bağırışları "tramvay" düdüklerine karışıyor, odun ve gazete satıcıları, pastacılar, atlarının yanlarına astıkları su kaplarıyla

Basklılar, Paraguay portakalı ve Brezilya muzu satan tellallar, 85'liler kuşağını her sabah uyandıran köpek korolarına kısa sürede koro halinde karşılık verdi.

"Bir tur atmak ister misin? Seni bedavadan taşırım," dedi Rearte, evinin önünü yıkayan Mağripli tombul bir kıza.

Kız, Rearte'yi tersledi: "Peki sizin domuza benzer burnunuzu bedavadan kızartmamı ister misiniz?"

Piedad'a gelindiğinde tramvay dolmuştu. Peder Prudencio, gözlerini örten peçesi, ince parmaklarına doladığı tespihi ile şık bir hanıma çok nazik bir şekilde yer verdi. Artık kırlaşmaya başlamış sarı sakallı bir beyi dostça selamlayan hanım bu teklifi kabul etti.

"Bu kadar erken bir saatte, üstelik yalnızsınız?"

"Kiliseden geliyorum, bildiğiniz gibi her ay kesin olarak Kudas ayinine geliyorum. Peki ya siz bu saatte üstelik tramvayla nereye gidiyorsunuz?"

"Dönüyorum Teodoracık, dönüyorum."

"Bana mı anlatıyorsunuz! Ne rezalet!"

"Ne yazık ki klüpten geliyorum. Bütün gece propaganda programı üstünde tartıştık."

"Peki öyleyse Juarez ne için adaylığını koyuyor?"

"Size bu konuda söylemeye cesaret edebileceğim tek şey durumun böyle olmadığı Teodoracık. Don Bernardo bu yüzden destekleniyor."

"Ya köyden Juarez'e ne demeli. Yani siz dün gece Colon'da olmadığınızı mı söylüyorsunuz?"

"Her yerde aynı zamanda hazır olmak gibi bir hünerim yok. Lucrecia'dan ne haber?"
"Lucrecia kötü, fakat siz asıl Guillermina'yı görmeliydiniz..."
"Dedikodu yapmayınız. Başka bir şeyden söz edelim."
"Korkuyor musunuz yoksa? Sonuçta ben günah çıkartmaktan dönüyorum ve dilimle günah işlemeyeceğime söz verdim."
Sakallı bey kadının dikkatini dağıtmaya çalışarak: "Öyleyse Borghi Mamo çok büyük bir şey değil," dedi.
"Yıldızı parlamadı," diyerek onu onayladı. "Teodorini'nin Lucreciasını düşününce! Ya o kısa olan? *Vieni, mia vendetta* operasında kulak zarlarımı patlatacak zannettim..."
La Nación gazetesinin haberler bölümünü okuyan, delikli plastikten kaba botlar giymiş saçı kepekli bir adam hapşırdı.
"Vay be bu hiç fena değilmiş..."
"Ne?" diye sordu, tramvayın içini süsleyen reklam afişleriyle yüksek sesle kelime oyunları yapan genç.
"Yolcuların ayaklarının üşümesini önlemek için San Jose de Flores tramvaylarına yer döşemesi ısmarlamışlar. Ben de ayak üşümesinden çok çekiyorum..."
Burma bıyıklı bir bey, fındık renginde kaban giymiş çok havalı bir başka beyi nazik bir şekilde selamladı.
"Icaza dostum, belediyeye önerin ile ilgili olarak tebrik ederim seni. Bu konulara pek fazla

önem verilmiyor. Bana pek iyileştirilebilir gelmiyor ama..."
"Bu sivrisinek belasını bitirmenin ve birçok bulaşıcı hastalığı yenmenin tek yolu bu..."
Doktor Velez, "Neden söz ediyor?" diye sordu diğer bir uçtan.
"Çok basit bir şey. Ağılların etrafına topraktan on ada oluşturup, nehir yatakları aracılığıyla suyu yönlendirip, toprağın suyu içmesini sağlamak..."
"Sulama ve gübrelemeyi saymasak bile toprak son derece verimli olacaktır."
Tramvayın gümbürtüyle sarsılması yolcuların birbirinin üzerine sürüklenmesine ve protestoların yükselmesine neden oldu.
"Bir yeriniz incinmedi ya Teodorita?"
"İsa aşkına! Sabahın dördünde Cabral'den araba tutmak zorunda kalsam bile bir daha tramvaya binmem!"
"Bu araçlar sadece erkekler için olmalı..."
La Nacion gazetesinin okuru haberler bölümündeki korkunç bir olay hakkında yorumda bulundu.
"Düşünün, Cangallo ve La Florida'nın köşesindeki patikanın kenarında sessizce dinlenmekte olan zavallı bir hamalın ayağının üzerinden araba geçmiş..."
San Ignacio'nun saati yediyi çaldı. Her zamanki yorumlarıyla öğretmen rahibe veda etti. Rahip ise göz kapakları yarı kapalı bir halde mırıldanarak tespihini çekmeye başladı. Şık bayanla saygıdeğer beyefendi de tramvaydan indiler. Ayak-

ta yolculuk eden iki bey ise İngiliz kabinesindeki krizden söz ederek, boşalan yerlere yerleştiler.
"Gladstone ve onun adamları düşecek, durum kaçınılmaz..."
"Doktor Pellegrini'nin hareketinin sonuçları hakkında siz ne düşünüyorsunuz?"
"Yetenekli bir diplomat, üstün bir zeka, kesin olarak ödünç almayı başarabilir..."
Genç olan araya girerek, "Rodriguez'in San Juan'daki arazisinin açık arttırmada satılacağı doğru mu Senyor Poblet," dedi.
"Nasıl bir beklenti bu dostum! Don Ernesto gittikçe daha da para babası oluyor. Şanslı Galiçyalılar da var demek ki!"
"La Rosita'nın yanında otuz fersahlık temelsiz araziler satıldığını bildirdiler bana. Ben de zannettim ki... Eğer siz bana doğru bilgiler sağlayabilirseniz... Bu konuyla ilgileniyorum da."
"Tabii ki. Burası Avrupa'yı dolaşan köklü Arcadini ailesinin arazisi, yöneticisi ise bir zavallı. Cambeceres dostum, burayı alan zengin olacak, geleceği olan bir arazi..."
O sırada aceleci biri saatine baktı.
"Ne rahatsız edici! Saat yedi yirmi olmuş."
Nasıl! Rearte konuşulanlara dalmış, cılız atları yola devam etmeleri için kendi haline bırakmıştı ki, aniden gecikmeli olarak yol aldığını fark etti. Bajo del Retiro merkezine yedi buçukta varması gerekiyordu...
Atları kuvvetle kırbaçladı. Atlar Maipu dönemecine, tramvayın raydan çıkma tehlikesi altında dörtnala girdiler ve kuzeye yöneldiler.

Juan Pedro Rearte nerede otuz yıllık bir atlayış gerçekleştiriyor?

Korkunç bir cam ve tabela gürültüsü yolcuların uğultulu muhabbetini bastırıyordu. Rearte, kâbusa dönüşen bir sabırsızlık içerisinde ve umutsuzca tramvayın düdüğünü çalıyor, yolağızlarını rüzgâr gibi geçiyordu. Asker miğferine benzer kepleri ve beyaz tozlukları ile bekçiler yolda onu alaycı bir tavırla selamlıyorlardı. Uzun bıyıklı ve düz sakallı arabacılar ise arabalarının en üst bölmesine çıkmış onu daha da hızlı gitmesi için teşvik ediyorlardı.
Atlarıyla gurur duyan Rearte, yolcuların çaresiz uyarılarına kulak asmıyordu...
Aniden görüşü bulanıklaştı, tıpkı balon patlaması gibi, bildik manzara ortadan yok oldu: Kepli ve beyaz tozluklu bekçiler, sakallı arabacılar, bahçıvan arabaları, at üstündeki Basklı sütçüler, dantel başörtülü bayanlar, fötr şapkalı beyler... Hatta çift sıra evler bile demiryolunun son bölümleriyle ufukta kaynaşarak kayboldu.
Rearte, kendi dünyasına ait hayallerin yok oluşunu görmemek için, kabullendiği bir hüzünle gözlerini kapadı. Sokak fenerlerini yakan adam sopası omzunda uzaklaşıyor, su arabası üç küçük eşek tarafından zorlukla sürükleniyordu.
Gözlerini yeniden açtığında kendini yedi katlı bir evin girişine savrulmuş buldu. Etrafını çevirmiş bir kalabalık vardı. Kalabalığın arasından parçalanmış arabayı ve iki sıska atın kan gölü içerisindeki cansız bedenlerini görebiliyordu.

Elinde kalem kağıt sarışın bir bekçi, yarı resmi bir muhabir gibi, hemen yanında duran solgun ve çenebaz bir motosikletliyi sorguluyordu.

Rearte elektrikli bir tramvayla çarpıştığının farkındaydı ve bilinen nedenlerden ötürü diğer bacağını da kırdığını anladı.

Acıyla kendine geldiğinde onu endişelendiren tek şey bulundukları günün tarihini öğrenmekti.

“Bugün günlerden ne?” diye sordu.

“26 Temmuz,” dedi ayak bileğini elle yoklamakta olan pratisyen.

“Hangi yıldayız?” diye ısrar etti Rearte.

Pratisyen “1918,” diye yanıtladı ve kaval kemiğinin üç yerden birden kırıldığını sözlerine ekledi.

“Otuz yıllık bir atlayış için fazla sayılmaz,” dedi filozofça yaşlı vatman.

Çünkü otuz yıl önce –26 Temmuz 1888’de– atlar onu yine aynı şekilde üzerinden atmış ve doktorun ifadesine göre ayak kemiği neredeyse kırılacak hale gelmişti.

Bu Stoacı yaklaşımdan sonra Juan Pedro Rearte gözlerini yumdu ve bayılır gibi yaptı. Ahalinin merakını cezbeden bir obje haline dönüşmek ve polisin aceleci sorularını yanıtlamak ona utanç veriyordu. Halbuki Rearte kendisini gençliğindeki, asker miğferine benzer kepli, keyfine iş yapan ama aynı zamanda da temiz yürekli bekçilerden birisinin sorgulamasını isterdi. Şimdiki bekçiler ona yabancı gibi görünüyorlardı ve onların önünde hesap vermek Rearte’de kendi milliyetinden vazgeçme isteği uyandırıyordu.

Üstelik motosikletlinin hiç durmadan, "Fakat bu işe yaramaz adamın bu saatte, hem de kuralların tersine şehri bir uçtan diğer uca dolaşması nasıl mümkün olabilir? Nasıl mümkün olabilir?" diye şaşkınlıkla sorması onu daha da rahatsız etmişti.
Rearte bunun nasıl mümkün olduğunu biliyordu; çünkü böyle çarpışmalarda, hayal görenler ve gerçek arasında, hayal görenler gizemin o kelimelerle anlatılmaz sırrını saklarlar. Peki bir makineyle işini gören o budalaya bunlar nasıl açıklanır?

Yazgı beceriksizdir

Rearte ambulansta morfinin verdiği gevezelikle bu sırrı açıklamaya başladı:
"Yazgı, anlaşılmaz bir dil (gringo) gibi serseri ve beceriksizdir... Tramvaya bindiğimden beri sol bacağımı kırmam Allah'ın emri gibiydi. Bacağımı otuz yıl önce kırmam gerekiyordu fakat bir mucize beni kurtardı. Devrimin ilk günü, Lavalle ve Parana'da, diz seviyesine gelen bir platformda üç kurşun pantolonuma dahi değmeden geçip gitti. Ardından öküz arabası ile çarpışmada, kader yanılgıya düşerek sağ bacağımı kırdı. Şimdiyse, beni kaçıracağı korkusuyla, bu hileyi tezgahlayarak işini bitirmek istedi. Bunun şeytanın ta kendisi olduğunu görmüyor musunuz?

Ele Geçirilmiş Ev

Julio Cortázar

Evimizi seviyorduk. Günümüzde antika evler malzemelerinden ötürü en kârlı satışlara yenilirken, bizim evimiz ferah ve antika olmasının yanı sıra dedelerimizin, büyükbabamızın, ailemizin ve çocukluğumuzun anılarıyla doluydu. Irene ve ben bu evde bir başımıza yaşıyorduk. Aslında bu delilikti çünkü bu evde birbirini rahatsız etmeden aynı anda sekiz kişi yaşayabilirdi. Sabahları saat yedide kalkıp temizlik yapıyorduk. Saat on bir sularında, kalan son odaları bir kez daha gözden geçirmesi için Irene'ye bırakarak mutfağa geçiyordum. Her zaman dakik bir şekilde, tam on ikide öğle yemeğimizi yiyorduk, sonrasında ise birkaç pis tabağı yıkamak dışında işimiz kalmıyordu. Öğle yemeğinde, bu sessiz ve uçsuz bucaksız evi ve onu temiz tutmakta gösterdiğimiz yeterliliği düşünüyorduk. Hatta giderek, ikimizin de evlenmesine bu

evin engel olduğuna inanmaya başlamıştık. Irene hiçbir geçerli nedeni olmadan iki talibini reddetmiş, bense sözlenmemiz bile olası olamadan María Estherim'in ölümüyle yüzleşmiştim. Aramızdaki bu basit ve sessiz kardeşlik beraberliğinin söze hiç dökülmemiş ortamında, kırklı yaşlarımıza, soyumuzdan gelmesi gereken ve evimize dedelerimiz tarafından tohumu atılan bir inziva havasında giriyorduk. Bir gün biz öldüğümüzde ev kibirli ve boşta gezen kuzenlerimize kalacak, onlar da evi yıkıp arazisi ve molozlarıyla zenginleşeceklerdi. Hatta bunu, adil şekilde ve daha geç olmadan belki biz kendimiz yapacaktık.

Irene hiç kimseyi rahatsız etmemek için doğmuş bir kızdı. Sabah işleri dışında gününün kalan kısmını yatak odasındaki koltukta örgü örerek geçiriyordu. Niye bu kadar çok örgü ördüğünü bilmiyorum. Sanırım kadınlar hiçbir şey yapmama bahanesini bu işte buldukları için örgü örüyorlar. Irene ise böyle biri değildi, durmaksızın kış için trençkotlar, benim için çoraplar ve kendisi için sabahlık ve yelekler gibi gerekli şeyler örerdi. Bazen bir yelek örüyor ardından bir dakika içinde bir yerini beğenmediği için yeleği söküyordu. Sepetinde karmakarışık olmuş yığınla yünün saatlerdir, bulundukları biçimi bozmamak için direndiklerini görmek komikti. Cumartesileri şehir merkezine yün almaya giderdim. Irene benim zevkime güvenir, aldığım renkleri beğenir ve ben de yün çilelerini asla geri iade etmek zorunda kalmazdım. Şehir merkezi-

ne inmek, kitapçıları dolaşmak ve Fransız edebiyatına ait yenilikler olup olmadığını sormak için bana fırsat doğardı. Arjantin'e 1939 yılından beri kayda değer hiçbir şey gelmiyordu.
Gerçekte benim asıl istediğim evden ve Irene'den söz etmek, çünkü ben pek önem taşımıyorum. Bana, örgü olmasa Irene'nin ne yapacağını sordunuz. İnsan bir kitabı ikinci kez okuyabilir ama eğer bir kazak ördüyseniz onu ikinci kez örmek saçmalık olur. Bir gün kafur ağacından yapılma komodinin alt çekmecesinde beyaz, yeşil ve lila renklerinde bir sürü örme mendil buldum. Tıpkı bir tuhafiyeci dükkanındaki gibi naftalin konularak istiflenmişlerdi. Irene'ye bunlarla ne yapmayı düşündüğünü sormak yersiz olurdu. İkimizin de hayatımızı kazanma zorunluluğumuz yoktu. Her ay arazilerden para geliyor ve paramız durmadan artıyordu. Irene'yi ise bir tek örgü örmek eğlendiriyor, müthiş bir beceriklilik sergiliyordu. Bense yerdeki iki sepette durmaksızın hareket eden yumakları, şişlerin gidip gelmesini ve onun gümüşle kaplı örgü şişlerine dönüşmüş ellerini seyrederek saatlerimi geçiriyordum. Bu çok hoştu doğrusu.
Evin şeklini hatırlamamak olası mı! Yemek odası, goblenle döşeli salon, kütüphane ve üç adet büyük yatak odası, evin en sakin köşesine, Rodriguez Pena tarafına bakıyordu. Bu sakin köşeyi, ön kanattaki banyo, mutfak, bizim yatak odalarımız ve adına *living central* denen diğer yatak odalarından, sadece meşe ağacından masif kapısı olan bir koridor ayırıyordu. Eve, İtalya'da yapı-

lan süslü çinilerle kaplı bir antreden giriliyor ve aradaki kapı *living* odasına açılıyordu. Antreden geçilip, ara kapı açılıp, *living*e geldiğinde, iki yanda karşılıklı duran yatak odalarımıza ulaşılır, üstelik tam karşıda da evin en sakin köşesine açılan koridora çıkılırdı. Koridorda ilerlenirse meşe kapıya varılır ve buradan sonra da evin diğer bölümleri başlardı. Diğer yandan kapıya varmadan hemen önce sola dönülürse, dar bir koridor eşliğinde mutfak ve banyoya gelinirdi. Kapı açık olduğunda evin çok büyük olduğunu düşünebilir, açık olmadığında ise, şimdilerde yaptıklarına benzeyen ve içinde zorlukla hareket edilen bir daireye benzetebilirdiniz onu. Irene ve ben, temizlik yapmak dışında evin meşe kapısından ileriye geçmiyor, o bölümde yaşıyorduk. Mobilyaların bu kadar toz tutması inanılmaz. Buenos Aires aslında temiz bir şehir olabilir ama bu içinde yaşayanlara bağlı elbette, başka bir şeye değil. Havada fazlasıyla toz var. Hafif bir esinti çıkıyor ve tozu konsolların üzerindeki mermerlerden kaldırıp baklava biçimindeki makrame halıların arasına dolduruyor. Tüy fırçayla toz almak zor iş, tozlar uçuyor, havada salınıyor, sonra yeniden mobilya ve piyanoların üzerine yerleşiyor.

Anlatacağım olayı her zaman net bir şekilde hatırlayacağım çünkü basit ve işe yarar bir sonuca ulaşmayan bir şeydi. Akşamın sekiziydi ve Irene yatak odasında örgü örüyordu. Aniden çaydanlığı ateşe koymak aklıma geldi. Yarı kapalı meşe kapıya varana kadar koridorda ilerledim

ve tam mutfağın olduğu dar koridora dönüyordum ki, yemek odasından ya da kütüphaneden gelen bir ses işittim. Ses belirsiz ve boğuktu. Bir sandalye halıya devriliyor ya da bir konuşmanın boğuk mırıltısı geliyordu. Aynı anda ya da bir saniye sonra koridorun ucundan kapıya doğru bir şeylerin getirildiğini duydum. Çok geç olmadan kendimi kapının arkasına attım ve vücudumla destekleyerek bir itişte kapıyı kapattım. Allahtan anahtar bizim tarafımızdaydı ve daha fazla güvenlik için kapıda bir de sürgü vardı.
Mutfağa gittim ve çayı ısıttım. Çay tepsisi ile döndüğümde Irene'ye şöyle dedim:
"Koridorun kapısını kapatmak zorunda kaldım. Dipteki bölümü onlar ele geçirdi."
Örgüsü elinden düştü ve bana yorgun ve ciddi gözlerle baktı.
"Emin misin?"
Yanına oturdum.
Şişlerini yerden alırken, "Öyleyse bu tarafta yaşamamız gerekecek," dedi.
Ben çaydanlığı dikkatlice dolduruyordum, oysa Irene'nin yeniden işine dönmesi bir süre aldı. Gri renkli bir yelek ördüğünü hatırlıyorum ve o yeleği çok beğeniyordum.
İlk günler bize oldukça acı verdi çünkü ikimiz de ele geçirilen bölümde sevdiğimiz eşyaları bırakmıştık. Örneğin benim Fransız edebiyatına ait bütün kitaplarım kütüphanedeydi. Irene ise bazı örtülerini ve kış boyunca onu ısıtan terliğini özlüyordu. Ben ardıç ağacından yapılma pipoma üzülüyor, Irene ise yıllanmış bir şişe Hes-

peridina'yı düşünüyordu. Sık sık (tabii bunlar sadece ilk günlerde oluyordu) komodinlerin çekmecelerinden herhangi birini kapatıp, üzüntülü bir şekilde birbirimize bakıyorduk.

"Burada değil."

Bu, evin diğer tarafında kaybettiğimiz tüm şeylerden daha üzücü bir durumdu.

Öte yandan bazı avantajlarımız da olmadı değil. Temizlik işi öylesine basitleşmişti ki, örneğin, dokuz buçuk gibi çok geç bir saatte kalkmamıza rağmen, saat daha on bire bile gelmeden kollarımızı kavuşturup oturabiliyorduk. Irene benimle birlikte mutfağa gelip öğle yemeğini hazırlamam için bana yardım etmeye alışmıştı. İyice düşünüp şu karara varmıştık: Ben öğlen yemeği hazırlarken, Irene akşam soğuk olarak yiyeceğimiz yemekleri pişirecekti. Akşam olurken odalarımızı bırakıp yemek pişirmeye gelmek her zaman için rahatsız edici olduğundan, bu çözüm bizi neşelendirmişti. Irene'nin yatak odasındaki masa ve soğuk etlerden oluşan yemekler bize yetiyordu artık.

Irene, örgü örmeye daha çok zaman kaldığı için mutluydu. Ben kitaplarım yüzünden bir parça kaybolmuşluk hissi yaşasam da, kız kardeşimi üzmemek için babamın pul koleksiyonuna göz atıyordum, bu da benim zaman öldürmememe yardımcı oluyordu. Her birimiz kendi işimizle meşgul halde çok eğleniyorduk. Neredeyse her zaman, çok daha rahat olduğu için Irene'nin yatak odasında oturuyorduk. Bazen Irene şöyle diyordu:

"Bulduğum şu düğüme dikkat et. Bu bir yonca şekline benzemiyor mu?"
Kısa bir süre sonra onun gözünün önüne kare bir kağıt parçacığı koyup, bu kez de ben onun Eupen ve Malmedy'e ait bir pulu görmesini istiyordum. Oldukça iyi gidiyorduk ve yavaş yavaş düşünmemeye başlamıştık. Düşünmeden de yaşanabilir.
Irene sayıkladığı zaman onu uyanık tutmaya çabalıyordum. Kendimi o donuk heykel ya da papağan sesine asla alıştıramamıştım. Bu ses gırtlaktan değil, rüyalardan geliyordu. Irene ise benim rüyalarımın büyük çırpınışlarla geldiğini ve yatak örtüsünü yere düşürdüğünü söylüyordu. Yatak odalarımızın *living* kısmı tam ortadaydı ama yine de geceleri evdeki her türlü gürültü duyuluyordu. Nefes sesleri, öksürükler duyuyor, gece bekçisi gibi gezinen vücut hareketleri hissediyor ve sık sık uykusuz kalıyorduk.
Bunların dışında evde her şey sakindi. Gündüzleri, örgü şişlerinin çıkardığı metalik sürtünme sesleri, pul albümünün sayfalarını çevirirken çıkan hışırtılar gibi eve ait sesler duyuluyordu. Sanırım daha önce belirtmiştim ama meşe ağacından yapılma kapı masifti. Evin ele geçirilen bölümüne en yakın yerler olan mutfakta ya da banyoda en yüksek sesimizle konuşuyor, ya da Irene ninniler söylüyordu. Diğer seslerin içinde erimesi için, bir mutfakta fazlasıyla porselen ve cam sesi vardır. Oradayken sessizliğe çok nadir izin veriyorduk. Bununla birlikte yatak odalarımıza ve *living*e döndüğümüzde eve bir sessiz-

lik ve yarı karanlık çöküyordu, hatta kendimizi rahatsız etmemek için yerlere daha yavaş basıyorduk. Sanırım bu yüzden geceleri Irene sayıklamaya başladığında onu hemen uyandırmaya çabalıyordum.

Sonuçları değişmese de hep aynı şeyleri yapıyorduk. Akşamdan beri hiç su içmediğim için susamıştım ve yatmadan önce Irene'ye mutfaktan bana bir bardak su getirmesini söyledim. Yatak odasının kapısından mutfaktaki gürültüyü duydum. Irene ise örgü örüyordu. Dar koridor gürültüyü bastırdığı için sesin mutfaktan mı yoksa banyodan mı geldiğini kestiremedim. Kendimi sertçe frenlemem Irene'nin dikkatini çekmiş olmalı ki, tek söz etmeden yanıma geldi. Gürültünün meşe kapının bize ait tarafından, mutfaktan, banyodan, ya da hemen yanımızdaki dar koridordan geldiğinden emindik ve bir süre dinledik.

Birbirimizin yüzüne bakmıyorduk. Irene'nin kolunu tuttum ve arkamıza bile bakmadan ara kapının olduğu yere kadar koştuk. Arkamızdan gelen gürültüler gittikçe güçlendi ama hâlâ boğuktu. Bir tekmede ara kapıyı kapattım ve kendimizi antrede bulduk. Artık hiçbir şey duyulmuyordu.

"Bu bölümü de ele geçirdiler," dedi Irene. Örgü elinden sarkıyor ve ipler ara kapıya kadar uzanıp kapının altında kayboluyordu. Yumakların diğer tarafta kaldığını görünce, hiç düşünmeden örgüsünü fırlattı.

"Herhangi bir şey getirecek zamanın oldu mu?" diye umutsuzca sordum.

"Hayır, hiçbir şey."
Elimizdekilerle kalakalmıştık. Yatak odamın dolabında duran on beş bin pezoyu hatırladım. Artık çok geçti.
Hâlâ bileğimde takılı saatime baktım, gecenin on biriydi. Kolumu Irene'nin beline doladım, sanırım ağlıyordu ve bu halde sokağa çıktık. Giriş kapısını sıkıca kilitlerken büyük bir üzüntü içindeydim. Anahtarı su kanalına fırlattım. Bunun nedeni zavallı bir şeytanın içeri girip, ele geçirilmiş bir evden, üstelik o saatte bir şeyler çalacak olmasını düşünmem filan değildi.

Posta Arabası

Manuel Mujica Lainez

Posta arabasındaki sert koltuklarına mıhlanmış şekilde, sallana sarsıla, acımazsızca savrularak yolculuk edeli kaç zalim ve eziyet dolu gün geçmişti? Catalina hesabın ucunu kaçırmıştı. Beş, on, ya da on beş gün, Cordoba'dan sekiz çılgın katırın sürüklemesi eşliğinde yola çıkalı bir ay bile geçmiş olabilirdi. Cordoba ve Buenos Aires arası tam tamına yüz kırk iki fersahtı. Her ne kadar Catalina üç yüz fersahtan fazlasını geride bıraktıklarını hesaplasa da, yola çıktıkları nokta ile bir sonraki posta durağı olan Guardia de la Esquina arası seksen fersahtı.

Kuklalar gibi kafaları sallanan diğer yolcuların uykusu gelmişti, oysa Catalina uyumayı bir türlü başaramıyordu. Malum şehirden yola çıkalı beri henüz gözlerini yummuştu. Uzun tahta tekerlekler üzerine bir manivela aracılığıyla gerilmiş deri döşeme bağları sallandıkça araba gıcır-

dıyor, çatırdıyordu. Çarpma darbelerini göğüslemek için taze deriden uzun kuşaklara sarılı akslar, tamponlar ve araba yaylarını yerinde tutan sırıklar hiçbir işe yaramıyordu. Cehenneme dönüşmüş posta arabası, içinde yolculuk edenlere işkence çektirmek amacıyla yapılmış gibiydi. Fakat bu böyle süremezdi! Buenos Aires'e varır varmaz bu yaşlı senyorita, Posta İdaresi Müdürü Antonio Romero de Tejada'ya şikayette bulunacak, hatta konuyu gerekirse el Pino Valisi, Bayan Rafaela de Vera y Pintado'ya kadar götürecekti. Herkes Catalina Vargas'ın kim olduğunu görecekti!

Senyorita, çamaşırına diktiği ve içinde hazinesinin saklı olduğu kesecikleri eteğinin altından bir kez daha karıştırdı ve geniş gri renkli mantosuyla örttü. Yaptığı hareketlerden kuşkulanacakları korkusuyla diğer yolculara baktı. Güvensizliği ilişkilerini çabucak bozabilirdi üstelik. Neyse ki kimse onunla ilgilenmiyordu. Göğsünde bronzdan yapılma kalkanı ve gerçek silahlarıyla, ayakları posta çuvalına dayalı halde, posta arabasının sürücüsü köşesinde gaddarca horluyordu. Diğerleri ise, araba mola için durduğunda düşman yataklarına dönüşecek battaniyelerin üzerinde dağınık biçimde oturuyorlardı. Yolcu koltuklarının altındaki sandıklarda bulunan tabak çanakların metal kabartmalı süsleri, erzaklara ve şarap sürahilerine çarptıkça ses çıkarıyordu.

Dışarıda, güneş manzarayı çıldırtıcı hale getiriyordu. Bir toz bulutu posta arabasını ve ona

dörtnala eşlik eden dört silahlı askeri çevrelemişti. Her an bir yerli saldırısı olabilir ve bu insanları korumak gerekebilirdi. Camlar, posta sürücüleri tarafından kırbaçlanan katırların kanlarıyla lekeleniyordu. Camları açmaya kalksalar toz toprakla boğulabilirlerdi, bu yüzden de yemeklerin, insanların ve pis kıyafetlerin kötü kokuları arasında kapana kısılmış halde yola devam etmek kaçınılmazdı artık.

Aman Tanrım! Her zaman ama her dakika böyle olmuştu. Keçiboynuzu, böğürtlen ve akşamsefası ormanlarını, Rio Segundo ve Saladillo geçitlerini geçerlerken de gene böyle olmuştu. Ampia, los Puestos de Ferreira, Tio Pugio, Colman, Fraile Muerto, Castillo'nun köşeşi, la Posta del Zanjon, Cabeza de Tigre… Benzer seyircilerin toplandığı ve gelip geçici tavernalarda, uzaktaki şehirle tek bağlantıyı oluşturan iskambil partileri ve istop oyunlarında yenilen vatandaşların büyük bir sebatla buluşmaya gittiği yerlerden kalan anların, tıpkı çölde uçuşan görüntüler gibi birbirine karışması, Catalina Vargas'ın kafasında da bütün bu isimlerin karışmasına yol açıyordu.

Aman Tanrım! Aman Tanrım! Uykusuz geçen akşamüstleri! Neredeyse hep geceleri sona eren yolculuklar! Mola yerlerinde çaresizlik içinde dönüp durulan, asi ve portatif yataklarda geçen akşamüstleri, yakınlardaki günlükçü işçilerin ve esirlerin çaldığı çalgılarla ya da şişte pişirdikleri pirzolalarla verdikleri rahatsızlık! Sonra yeniden dörtnala… Siyahlar, tıpkı birer sülük gibi

yapıştıkları üzengilere kendilerini sımsıkı bağlamışlar, posta arabasının tepesindeki tütün tabakalarıyla, bavullarla ve yük kalabalığıyla havaya savrulmadan yola devam ediyorlardı. Katırlara binmiş sürücülerin ellerindeki boruların sesleri eşliğinde yeniden dörtnala...

Catalina parıldayarak bir sürü tonda kir izini açığa çıkaran iç etekliğine dikili ceplerinde bulunan altın paraları katırlar arabaya koşuldukça yokluyordu. Sonra, bu yuvarlak paralar Buenos Aires'te gücünü açığa çıkarınca, şu andaki acımasız telâşa değecekti. Ona nasıl da yaltaklanacaklardı! El Pino Valisi bile onu ziyaret ederek servetini öğrenmek isteyecekti.

Serveti yalnızca etekliğinin altına sakladığı ve müthiş bir dengede duran bu altın paralardan oluşmuyordu ki! Cordoba'da ve Santiago'daki arazi ile las Torres caddesinde bulunan ev de bu servete dahildi. Dul kız kardeşi öldüğü için tüm servet şimdi ona kalmıştı. Titizlikle yok ettiği kız kardeşinin vasiyetini asla bulamayacaklardı. Diğer şeyi... Ve sakladığı o ilaçları da asla bilemeyeceklerdi... İlaçlarla karıştırdığı diğer şey... Ne yani? Bunu yapmak onun hakkı değil miydi? Kız kardeşinin akıl hastalığının onu tüm bunlardan yoksun etmesi adilce miydi? Kendisini ve son yıllarını gözeterek doğru bir yol izlememiş miydi? Lucrecia'yı yiyip bitiren hastalık çaresi olan türden değildi.

Dıgıdık... dıgıdık... dıgıdık... Gıcırdayan araba kapısının hemen yanında, arabaya eşlik eden askerlerden birinin görüntüsü dans ediyordu.

Borunun uzun sesi Guardia de la Esquina'ya yaklaştıklarını haber veriyordu. Bir etabı daha bitirmişlerdi.
Gelecek duraklar birbirini şu şekilde takip ediyordu: el Carcarana'nın kıyısı boyunca, sularına sadece söğütlerin dallarının uzandığı ufak gölcüklerin etrafına serpiştirilmiş uzak çiftlikleri seyrederek ilerleyecekler ve India Muerto'ya varacaklardı. Oradan gece ve gündüz yolculuklarıyla Arroyo del Medio'ya geçeceklerdi. Etrafı geniş bir hendekle çevrili surlarıyla, tahtadan iner kalkar köprüsü ve uçsuz bucaksız ovaya nişan almış dört adet topuyla, Pergamino'da buradaydı. Bir teğmen*, renkli kuşlar gibi göğsünü kabartmış şişinerek, kırmızı mumla mühürlenmiş evrak zarflarını teslim almak üzere onlara doğru yaklaşıyordu. Üstlerinden ter, kan ve çamur akan katırlar değiştirilecek ve gece yola yeniden devam edilecekti.
Dıgıdık... dıgıdık... Nal sesleri, kırbaçların hızlı tınısı ve camların tıkırtısı hiç durmuyordu. Tıpkı bir kraliçenin mantosu gibi parıldayan yıldızlarla dolu gökyüzünün altında, arabanın içine sıkış tepiş hapsolmuş bu insanlar sıcakla savaşıyordu. Posta arabasının tekerleri, öküzlerin çektiği diğer arabaların bıraktıkları kir dolu izlere gömülüyordu. Artık az kalmıştı... Arrecifes... Areco ve Lujan... Oldukça az yol kalmıştı.

* Teniente de dragones: Hem süvari hem piyade olan teğmen. (ç.n.)

Catalina Vargas yarı baygın durumdaydı. Parmaklarıyla kız kardeşinin altınlarının şıkırdadığı kesecikleri sıkıp duruyordu. Kız kardeşi! Onu düşünmek gereksizdi. Bu, çok uzun bir zaman önce gördüğü bir kabustu.

Katlandıkları acılar yetmezmiş gibi, bir de Posta çalışanı pipo içiyordu. Senyorita öfkelenmiş, duruma müdahale etmeye hazırlanıyordu. Bıçak kemiğe dayanmıştı artık! Catalina tam posta görevlisini azarlamaya yeltenecekti ki, arabanın içinde başka bir kadın yolcu olduğunu fark etti. Onu ince bir pipo dumanı arasından, sis pus içinden görmekteydi. Kadın kendisininkine çok benzer gri renkli bir pelerin giyiyordu ve başını aynı onun gibi kapüşonuyla örtmüştü. Arabaya ne zaman binmişti acaba? Bir önceki durak olan Pergamino'da binmiş olamazdı, buna yemin edebilirdi. Öyleyse bu olası mıydı?

Kadın yolcu başını Catalina Vargas'a doğru çevirdi. Catalina, kapüşonunun gölgesi ve arabanın içini kaplayan sise rağmen, ölmüş olan kız kardeşinin köşeli yüz hatlarını tanıdı. Diğer yolcuların bu görüntüden haberi yok gibiydi. Posta görevlisi pipo içmeye devam ediyordu. Biraz ilerideki keşiş ellerini kavuşturmuş dua ediyor, Alto Peru'dan gelen yeni evli çift baş başa uyukluyordu. Siyah kadınsa kısık sesle içerdeki görevliyle konuşuyordu.

Catalina korkudan terlemiş, sıkılmıştı. Kız kardeşi onu yerinden çıkmış gözleriyle inceliyordu. İçerdeki duman gittikçe artıyor, mide bulandırıcı bir hal alıyordu. Yaşlı senyorita bağırmak

istedi fakat bağıramadı, sesi çıkmamıştı. Ağır havaya eliyle vurmaya başlamıştı ki aracın altından büyük bir gümbürtü geldi, bu yüzden hiç kimse onunla ilgilenmedi. Posta arabası yan yattı ve aniden duran katırların homurtuları ve tepişmeleri arasında devrildi. Dingillerden biri kırılmıştı.

Arabanın sürücüleri ve askerler perişan durumdaki yolcuların tahliyesine yardım ettiler. Sakinleşmeleri için bir sürü açıklama yaptılar. Bir şey yoktu. Yarım saat içerisinde sorun halledilebilir ve yaklaşık dört fersah uzaktaki Arrecifes'e doğru yollarına devam edebilirlerdi.

Catalina ayıldığında kendini ombu* ağacının kökleri üzerinde asılı buldu. Diğer yolcular çevrilerek eski durumuna getirilmiş arabanın çevresinde toplanmışlardı. Boru öttü ve askerler atlarına bindiler. Askerlerden biri arabanın açık kapısının yanında duruyor, binen yolculardan eksik olup olmadığını kontrol ediyordu.

Senyorita kalkmaya çabaladı fakat korkunç bir ağırlık onu engelledi. Bütün kemikleri kırılmış mıydı, yoksa eteğindeki altın paralar mermere mi dönüşmüştü? Sanki elbisesi mermer bir blok halinde onu yere çiviliyordu. Sesi boğazında tıkanıp kalmıştı.

Posta arabası toparlanmış, yola devam etmek için hazırdı. Posta çalışanı, Fransisken tarikatına mensup keşiş, evli çift, siyah kadın ve görev-

* Orta Amerika'ya özgü bir tür ağaç. (ç.n.)

li, arabadaki yerlerini almışlardı. Şimdiyse, kül renkli pelerininin kapüşonunu takmamış halde, kız kardeşi Lucresia'nın hayaleti yolcuların yanındaki yerini alıyordu. Üstelik herkes de onu görebiliyordu. İltifat olsun diye posta sürücüsünün tutmasını teklif ettiği yuları kabul etmemişti.

Yularlara asıldılar, kırbaçlar şaklatıldı. Posta arabası, toz bulutunun ortasında boğulup kalmış kör bir hayvan gibi, sarsıla titreye Arrecifes'e doğru dörtnala yola koyuldu.

Yırtıcı kuş seslerinden başka bir sesin duyulmadığı bu yerde Catalina Vargas, gecenin ve ağaçsız bir düzlüğün yalnızlığında tek başına, hareketsiz, dili tutulmuş bir halde kalakaldı.

Eşyalar

Silvina Ocampo

Yirminci yaşına bastığı gün, Camila Ersky'e birisi tarafından, üzerinde yakuttan bir gül olan altın bir bilezik armağan edildi. Bu bir aile yadigârıydı. Camila bileziği çok beğeniyor ve yalnızca toplantılar, tiyatro gösterileri ya da gala geceleri gibi özel günlerde takıyordu. Bununla birlikte, bileziği kaybettiğinde, bu kayıptan dolayı duyduğu acıyı ailesinden kimseyle paylaşmadı. Ne kadar değerli olurlarsa olsunlar, eşyalar ona daima yerine konulabilen şeyler olarak görünürdü. Yalnızca insanlara, evinin neşesi kanaryalara ve köpeklere değer verirdi. Sanırım tüm hayatı boyunca sadece, erkek arkadaşlarının birisi tarafından armağan edilen Bakire Lujan'ın altın montürlü, gümüş zincirli madalyonunu kaybedişine ağlamıştı. Elimizde olmadan kaybedip durduğumuz eşyaları yitirme düşüncesi, kibirli ailesine ya da arkadaşlarına verdiği kadar acı ver-

mezdi ona. Bir kez yangın yüzünden, bir kez de yangın kadar yakıcı yoksulluktan dolayı, doğduğu evdeki en kıymetli süs eşyalarının elden çıkmasına hiç gözyaşı dökmeden tanıklık etmişti. Tablolar, masalar, konsollar, paravanlar, vazolar, bronz heykeller, yelpazeler, mermer çocuk figürleri, porselen balerinler, turp şekilli parfüm şişeleri, bigudili ve postişli minyatürlerle dolu camlı büfeler, bazen ürkütücü olmakla birlikte değerliydiler. Bu huyunun bir kayıtsızlık işareti olmadığından ve belirgin bir rahatsızlık hissi içerisinde, eşyaların onu bir gün gençliğinden kalma çok değerli bir şeyden mahrum edeceğinden şüpheleniyordum. Öte yandan eşyaların, kaybettiklerinde arkalarından ağlayan insanlardansa Camila'dan daha çok hoşlanmaları olasıydı. Onları bazen görüyordu üstelik. İnsan kılığında, törenlerde, özellikle de geceleri uyumak üzereyken, tren ya da araba ile yolculuk yaparken, hatta yalnızca işe gitme telâşı içindeyken bile onu ziyaret etmeye geliyorlardı. Hatta çoğu kez Camila'yı sinekler gibi rahatsız ediyorlar, o da başka şeyler düşünerek onları korkutmak istiyordu. Yemek yedikleri sırada çocuklarını eğlendirmek amacıyla anlattığı öykülerde, çocukların hayal güçleri yetmediği anlarda onları tarif ettiği oluyordu. Anlattıklarına parlak sözler, güzellik ya da gizem katmıyordu. Bu gerekli değildi ki!

Bir kış öğleden sonrası, bulunduğu şehrin caddelerindeki koşuşturmasını bitirip dönerken, meydandan geçti ve dinlenmek için bir bankta

mola verdi. Buenos Aires'i hayal etmeye ne gerek! Meydanları olan başka şehirler de vardı. Alacakaranlığın ışığı, etrafını kuşatan dalları, yolları ve evleri yalayıp geçiyordu. Bu ışık zaman zaman onun kavrama yetisini artırıyordu. Lekelenmiş keçi derisi eldivenlerini okşayarak uzunca bir süre gökyüzünü seyretti. Derken, yerde parıldayan bir şey dikkatini çekti ve bakışlarını oraya yöneltti, ve birkaç saniye sonra on beş yıldan fazla bir zaman önce kaybetmiş olduğu bileziğini gördü. İlk mucizenin azizlerde oluşturduğu heyecanla bileziği yerden aldı. Bileziği eskiden olduğu gibi sol kolunun bileğine nasıl taktığını çözene kadar gece oldu.
Evine vardı ve bileziğin koluna takılı olduğundan emin olduktan sonra, bu müthiş haberi, oyunlarını kesmeyen çocuklarına ve kaygılanmış bir ifade ile okuduğu gazetesine ara vermeyen kocasına söyledi. Çocuklarının kayıtsızlığına ve kocasının kuşkuculuğuna karşın, bileziği bulmuş olmanın neşesi onda günler boyunca devam etti. Bu olaya şaşırabilecek insanlarsa çoktan ölmüşlerdi.
Hayatında yer tutan eşyaları daha net bir şekilde, özlemle ve pek tanıdık olmayan bir endişeyle hatırlamaya başladı. Eşyalar, kronolojik sırası alt üst olmuş bir envanter listesi gibi hafızasında belirmeye başladı: Taş kristalden yapılma gagası ve kanatları kırık güvercin, piyano şeklinde şeker kutusu, elinde ampullerinden ışık yayan meşaleler tutan bronz heykel, bronz saat, püsküllü ve üzerinde ilâhi çizimler olan mermer

yastık, uzağı görmeye yarayan sapları sedeften gözlük, üzeri yazılı fincanlar ve sepetlerinde yavrularını taşıyan fildişinden maymunlar.

Camila, hafızasında uzun zamandır yer etmiş eşyaları, bizim için en inanılmaz kendisi içinse en doğal şekilde yavaş yavaş toparlıyordu. Aynı anda, ilk başta hissetmiş olduğu mutluluğun kötü bir hisse, korku ve endişeye dönüştüğünü de kabul ediyordu. Eşyalara, kayıp bir eşyayı keşfetme korkusuyla güçlükle bakıyordu.

Camila, herhangi bir yerde bulunan marketleri, dükkânları, otelleri ve farklı şeyleri düşünerek kendisini rahatlatmaya çabalarken, evin girişini aydınlatan meşaleli bronz heykelden, kalbinden çapraz şekilde ok geçen madalyona kadar, eşyalar birer birer beliriyordu. Çingene bebeği ile kaleideskobu en son ortaya çıkmışlardı. Çocukluğuna ait bu oyuncakları nerede bulmuştu? Söylemeye utanıyorum, zira okuyucular olarak sizler, sadece sizi şaşırtmaya uğraştığımı ve gerçeği söylemediğimi, oyuncakların da asılları değil fakat benzerleri olduklarını düşüneceksiniz. Ve dünyada yalnızca bir adet çingene bebek ve bir kaleideskop olmadığında diretecek-siniz. Oysa ki durum şöyle idi: Bebeğin kolunda çini mürekkebiyle çizilmiş kelebek şeklinde bir dövme vardı ve kaleideskobun içinde bulunduğu bakır kutuya Camila Ersky ismi kazınmıştı.

Bu kadar dokunaklı olmasa bu hikâye can sıkıcı olacaktı. Siz okuyuculara dokunaklı gelmese bile, bu en azından kısa bir hikâye ve ben bu

hikâyeyi anlatarak alıştırma yapmış olacağım. Camila, sık sık takıldığı tiyatro kulislerinde, bir dizi rastlantı sonucunda bir balerinin kızına ait olan ve kızın bunları kurmalı oyuncak bir ayı ve plastikten yapılma bir sirkle değiş tokuş etmekte ısrar ettiği oyuncaklar buldu. Gazete kağıdına sarılmış eski oyuncaklarla birlikte evine döndü. Birçok kere paketi, yolculukları sırasında bir merdiven boşluğuna ya da herhangi bir kapının eşiğine atmak istedi.

Evde hiç kimse yoktu. Pencereleri sonuna kadar açarak öğleden sonra havasını içine çekti. Tıpkı göreceğini düşlediği şekilde, eşyaları sıraya dizilmiş bir halde odasının duvarında gördü. Onları okşamak için diz üstü çöktü. Gündüz ya da gece olması umurunda değildi. Eşyaların yüzleri olduğunu fark etti. Bu korkunç yüzler onlara uzun süre baktığımızda oluşurdu.

Bir dizi mutluluğun ardından, Camila Ersky, en sonunda cehennemden içeri girmişti.

Satranç Profesörü

Federico Peltzer

Köyün sosyal tesislerinde tanıştırdıklarında adamın soyadını tam olarak anlamamıştı. Fakat buralı olmadığı belliydi.

Adam, uzun boylu, kır saçlı ve titizlikle baktığı sakalıyla Mansilla döneminin jönlerine benziyordu. Hemen satranç oynamayı önerdi. Taşların hareketlerini pek bilmiyordu ama teklifi kabul etti.

Her öğleden sonra sabırla, bu yabancı adam ona ders veriyordu. Satranç oynamıyorlar, bunun yerine en başta iyi bir hamleyi başarmak, orta oyunda uzlaşmak ve finalde son darbeyi vurmak için yöntemler üstünde çalışıyorlardı. Bir gün satranç hocası ona şöyle dedi:

"Çok iyi oynadığınızın farkında mısınız? Neredeyse artık benim kadar satranç biliyorsunuz."

Kendine yapılan iltifatlardan hoşlandı ama övünmek istemedi.

"Aradaki fark neredeyse," diye yanıtladı.
"Olabilir.," dedi yabancı. Yanıtında, daha az sıkıcı başka bir köye gitme vaktinin geldiğini düşünür bir eda vardı.
Dersleri bir hafta daha sürdü. Pazar günü geldiğinde satranç hocası, "Yarın köyden ayrılıyorum... Yani Pazartesi günü. Fakat şimdi son bir ders daha yapacağız," dedi.
Başladılar. Maç eşit düzeyde gidiyor ve her ikisi için de olasılıklar pek parlak görünmüyordu. Oyunun ortalarıydı. Endişeli gözüken hoca, ona, zayıf ve yanlış oynadığında genelde yaptığı gibi, hiçbir hamlesinde hatasını gösterme fırsatı bulamamıştı. Aniden ona bakarak şöyle dedi:
"Ciddi şekilde oynamamamızı ister misiniz?"
Öğrencisi anlamazlıktan geldi. Başından beri sürekli bir ciddiyet içinde oynamıştı zaten.
"Demek istediğim, bu oyunu, ben size hiçbir şey göstermeden sonuna kadar sürdürelim. Anlatabildim mi? Hani ya oyun gücümüzü ölçmek anlamında..." diyerek duruma açıklık getirdi.
Satranç tahtasına baktı, pozisyonunu yeniden gözden geçirdi ve durumunu tüm bildiklerinin ışığında sınadı. Oyun berabere görünüyordu ve aynı taşlara sahiptiler. Fakat bir şey hoşuna gidiyordu. İçinde kazanacağına dair bir önsezi, rekabet ve riske girme isteği vardı.
Satranç hocasının vurdumduymaz yüz ifadesine baktı.
"Anlaştık," dedi.
Bunun üzerine satranç hocası hamlesini yaptı ve şöyle mırıldandı:

"Şah ve mat."
Doğruydu.
"Takdire şayan bir durum," dedi öğrencisi. "Görünüşte hiç tehlike yok gibiydi. Eşit durumdaydık."
"Dediğiniz gibi... Görünüşte," diye belirtti satranç hocası.
Yenilgiyi kabullenmiş, ayağa kalkarken şöyle bir yorum yaptı:
"Kendine çok güvenmek kötü bir şey değil mi? Bu alınacak son ders olmalı... Adınız ne demiştiniz?"
Satranç hocası yanıtladı:
"Tanrı."

Benim Başıma da Gelebilirdi

Manuel Peyrou

Bir arkadaşımın San Martin y Corrientes'teki bürosundan çıktığımı hatırlıyorum. Saatimi, aylar sonra müttefiklerin bombardımanıyla parçalanan Transradio şirketinin büyük saatiyle karşılaştırdım. Saat ondu. Şubat ayında olmamıza karşın serin bir sabahtı. Caddenin üzerinde elektrik yüklü hafif bir hava salınıyor, bazı cılız bulutlar yukarıya, doğuya doğru hareket ediyordu. Yüzümü çevirdim ve uzaklarda küçük pencereli Obelisco'yu fark ettim. Evime kadar yürümeye karar vermiştim ki ani ve tiz bir korna sesi ya da havalandırma çıkışlarından gelen zehirli bir ıslık tüm dikkatimi dağıttı. Hiç kimse sürekli dikkati dağılmış bir durumda yürüyemez. Çevresinde olup bitenlere pür dikkat halde de gidemez. Bense tam bu halde, kâh öyle kâh böyle yürüyordum. Halimden rahatlıkla dikkati ya da kayıtsızlığı ölçebilirdiniz. Üstelik

Buenos Aires'te uzun yıllardır yaşamış biri olarak, kıyıda köşede, geçmişin izini taşıyan bir çok yere rastlarsınız. Öyleyse asıl dikkatli olanlar bizler değil, durmadan önümüze çıkıp duran ve bize "hatırla" diyen bu yerlerdi.
Örneğin, Transradio şirketinin saatine kaç kez bakmışımdır? Yüzlerce kez. Ve saat her seferinde şu anki zamanı gösteriyor olurdu hep. İyi. Corrientes'ten dönüp Lacroze metrosunun girişine yirmi metre kala, bana doğru ilerleyen bir adamın yüzüne gayrı ihtiyari baktım. Ona gayrı ihtiyari baktığımı yineliyorum. Adama gözlerimi dikip bakmamı gerektiren hiçbir neden yoktu. Tanıdık bir yüz değildi, ne önemli, ne yakışıklı, ne de çirkin bir yüz de değildi. Önüme atlayan ve bana "hatırla" diyen geçmişe de ait değildi. Hayır. Bununla birlikte, mekanik bir halde adama ve zayıf çenesinin altındaki papyonunun kısa çizgisine odaklanmıştım. İki saniye sonra onu boş verip başka şeyler düşündüm. Yürümeye devam ettim ve Rotary Sineması'nın önünden geçtim. Durmaksızın bir reklam afişine bakıyordum ve hemen bakışlarımı önüme eğdim. O anda, bu anlatının nedenini oluşturan şey başıma geldi. Hani ya beni şaşkınlığa düşüren, sonra endişelenmeme yol açan ve ardından da dizginlenemez bir hakikati ortaya çıkarma tutkusuna dönüşen olay meydana geldi. Yineliyorum, ileriye doğru bakarken, beni metreler önce geçen adamı yeniden gördüm. Normal olarak buna şaşırdım. Adam, birden, daha önceki gibi yürümek için yirmi ya da otuz metre geriye mi gitmiş-

ti? Olası ama tuhaftı. Durumun sıra dışılığını düşünürken kafamda aniden bir şimşek çaktı. Adam aynı şekilde giyinmemişti. Yüzü dışında başka bir şeye dikkat etmememe karşın, ilk seferinde papyonu olduğu şüphe götürmezdi. Şimdiyse uzun, açık renkli bir kravat takıyordu. Çok emin olmamakla birlikte, takım elbisesi de bana farklı göründü. Doğal olarak bu ayrıntıya ilişkin gözlemim bende şaşkınlık ve rahatsızlık yarattı. Kendimi sakinleştirmek için birbirine çok benzer iki adam olduğunu ya da ikiz kardeş olduklarını düşündüm. Bu durumda olaydaki tutarsız tek nokta adamlardan birinin diğerinin ardından yürümesi oluyordu. Kafamdaki tüm bu görüntülerle, önce Circulo de Armas'ın önünden, sonra da yıllar önce içinde Charly adında bir kuşun bulunduğu lokalin önünden geçtim. Maipu'ya varmama az bir mesafe kalmıştı ki, gerçekten ürkmüş bir halde adamın üçüncü kez karşıdan geldiğini gördüm.

Üçüncü seferde adam yanımdan kusursuz ve beyaz bir kanvas takım elbiseyle geçmişti. O gece, şehrin gürültüsünün kaybolmaya yüz tutuğu bir sırada, yalnız yaşadığım dairenin perdelerinden dışarının neon ışıkları içeri süzülürken, bir sürü bilimsel incelemeye başvurdum. Daha önce yaşanmış bir ânı bütünlüğü içinde sanki yeniden yaşıyormuş gibi, verili bir zaman diliminde bilincin bütüncül ve anlık içeriğini oluşturan bir psikolojik oluşumu en son ayrıntısına kadar tanımaya dayalı bir bellek yanılsamasının var olduğunu okudum. Okuduğum fena sayılmazdı. Aynı

ânı, birçok kereler yeniden yaşamış olabilirdim. Fakat adamın takım elbisesi neden değişiyordu? Acaba bu aynı an değil miydi? Ayrıca, bellek karışıklığından oluşan başka durumlar olduğunu da okumuştum. İlk seferinde gerçekten algılanmamış yanlış bir tanı ya da algılanmış olanın yeniliğine duyulan bir inanış var olabilirdi. İlk durum temel anlamda önceki girişimden farklılık göstermiyordu. Ve benim yenilikler olarak algıladığım gerçekten de adamla, gerçek anlamda önceki karşılaşmalarım idiyse, çıkış noktasına varmış oluyordum. Bu da iki yüz metrelik bir mesafede birçok kereler kendisinin arkasında yürüyen bir adam görmenin sıra dışı deneyimiydi. İşte tam bu an incelemeleri bir kenara fırlattım ve titrediğimi hissetim. Hayatım boyunca okuduğum ya da dinlediğim fantastik öykülerde hissettiğim titremeydi bu. Üstelik bu kez, endişe ve hayalin birleştiği bir aldatmacada, baş kahraman olan bendim. Zaman kavramında değişimi bize zorla kabul ettiren bu durumlardan biri bile, bizi yıldızlara doğru baş döndürücü bir penceredan aşağıya sarkıtabilirdi. Fakat artık çok geçti. Düş ve yorgunluk beni teslim almış, bir baş dönmesi gibi sarmıştı. Bir hareket planı tasarlamayı başarabildim. Sonra, oldukça yavaş, yumuşak ve kasvetli dalgalanmalara kendimi bıraktım. Evet, kendi kendime "yapmam gereken buydu" dedim ve sabahleyin arkadaşımın Lavalle Caddesi'nde bulunan ofisine doğru yürürken bunu yineledim. Diğer yandan planım olağanüstü bir sadelikteydi. Tıplı bir önceki sabah yaptığım

gibi, önemli bir kitapçının yöneticisi olan arkadaşımı ziyaret edecek, gene konuştuğumuz süre kadar konuşacak ve saat tam onda dışarı çıkacaktım. (Önceki sabah saatin ona bir var olduğunu görünce konuşmamızı kestiğimizi net bir şekilde hatırlıyordum.) Arkadaşımın ofisinde, o an konuştuklarımız dışında her şey düşündüğüm gibi gelişmişti. Konuşmamız benim açımdan tutarsız onun açısındansa şaşırtıcıydı. Gergin olduğum ve belirli bir zaman dilimini, verdiğim yanıtların anlamlı olup olmadığına çok da aldırış etmeden doldurmaya çabaladığım için, mantıklı bir tutarsızlıktı bu. Örneğin, arkadaşım bana genç bir şairin bazı kitaplarını neden bulundurmadığımı sordu. Bu arada ben bir sahafım. Ben de arkadaşımın sorusunu, genç şairin kitaplarını kimsenin okumak istemediğini söylemek yerine, şaşkınlığını daha da artıracak şekilde tuhaf bahaneler öne sürerek yanıtladım. Sonunda ter içinde ve saatime baka baka saat ona bir kalaya ulaştım. Veda edip dışarı çıktım. Bir sabah önce tutturduğum ritmin aynısını tutturmaya çabalayarak yürüdüm. Köşeye varınca saatimi Transradio'nun saatiyle karşılaştırdım. Planımı doğru şekilde izlediğimden emin halde Corrientes Caddesi'nde yürümeye başladım. Alt geçit girişinin önüne vardığımda adamın geldiğini gördüm, ardından kitapçının önünden geçerken yeniden geldiğini gördüm. Sonunda, Maipu'nun köşesine varmama birkaç metre kala üçüncü kez, aynı bir önceki gün olduğu gibi, adam yine bana doğru yürüdü ve yanımdan geçti.

Bir ay boyunca her sabah denemelerimi sürdürdüm. İlk günlere göre tek fark yürüyüşüme köşeden başlamamdı. Gözlemlerim, sanılarım böylece sürüp gitti. Bir süre önce bir akşam başıma gelen şeyin anlatımını ise sona saklıyorum. Kısır bir döngü halinde geçen bu ay boyunca ortaya çıkardığım ilk şey, adamla karşılaşmalarımızın onun ve elbette benim için de zamansal bir yanılsamanın devamı olduğuydu. Hani ya, farklı görüntüler aynı fotoğrafın değişik kopyaları değildi, diyebilirim. Hayır değildi. Zaman o adam için de akıp gidiyordu. Bunu saç tıraşını, takım elbisesini, kravatlarını inceleyerek anladım. Her seferinde farklıydılar, ya da aynı gün içine veya değişik günlere yayılmış bir ayrıntı farklılığına sahiptiler. Kısaca, öznemiz geçmişten günümüze ya da günümüzden geçmişe gitmekteydi. Günlerce hangisinin doğru yanıt olduğunu düşündüm. Fakat sonra, herkesin bildiği gibi, kendim hakkında gururlanabileceğim pek az şeyden biri olan olağanüstü hafızam sayesinde yanıtı buldum. Adam günümüze doğru geliyordu. Ben her sabah onun geçmişteki hayatından günümüze gelişini görüyordum. Bunu nasıl mı buldum? Söylediğim gibi, aklım sayesinde. Adamın her sabah ikinci aşamada gördüğüm yüzünün, giyiminin ve kravatının, bir önceki gün Corrientes y San Martin'den yürüyüşüme başladığım anda, ilk aşamada gördüğümle aynı olduğunu gözlemledim. Ve her gün aynı adamın ilk gördüğüm yüzü, ilk saç şekli, ilk görüntüsü farklıydı. Sonrasında her sabah adamın bu gününü

ve önceki günlerini görüyor, onun evine ya da ofisine doğru bu gün ve geçmişte attığı adımları izliyordum. Şu an olası okuyucuların yüzündeki acı ve alaycı gülümseyişi tahmin edebiliyorum. Olası sorularını da. Geçmişi gözlerimin önünden geçen bu adamda gittikçe artan bir yaşlılık sezinliyor muydum? Ya da görüntüler gidip geldikçe gençleşme belirtileri fark ediyor muydum? Vakit kaybetmeden yanıtlıyorum. Her iki durumda da hiçbir şey fark edilmiyordu çünkü olayın üstünden geçen zaman dilimi sadece birkaç günle özetlenebilirdi. Bir günden diğer güne yaşlanırız ama bu fark edilmez. Bu soruları düşünürken aklıma başka bir soru takılıyordu. Ben bir yandan adamın yaşadığı güne, öte yandan geçmişteki günlerine tanıklık ediyordum. Bu tamam. Eğer ben bir şekilde bu adamın yaşadığı bir tür zaman tüneline girdiysem, onun geçmişindeki ayları ve yılları da görebilir miydim? Bu sorunun ardından doğal olarak bende endişe yaratan yeni bir soru oluştu. Eğer ben, beni zırnık kadar ilgilendirmeyen bu tanımadığım adamın geçmişine değil de, annemin ya da yıllar önce kaybettiğim zavallı Giselle'imin geçmişini görebilseydim? Örneğin *Les Ambassadeurs* Oteli'nde, 1937 yılının 31 Aralık gecesini görebilir miydim? Bunu gerçekleştirebilmek için hangi yolu ya da zaman tünelini kullanırdım? Bu denli şaşırtıcı bir aşamaya geçebilmek için ilk olarak birinci aşamayı tamamlamak gerektiğini anlamam kısa sürdü. Yani, bilinmeyenle deneylere devam edecek ve ardından asıl amaca ulaşacaktım.

Adamın izini kaybettikten birkaç gün sonra bir sabah, onun geldiğini gördüm. Ben metro girişinin karşısında duruyordum, o ise sanki bir yere geç kalmış gibi hızlı yürüyordu. Acaba bu adam bu güne mi, düne mi, yoksa bir önceki güne mi aitti? Bunu araştırmak için duraksamadım. Yanımdan henüz geçmişti ve ben de arkasından yürümeye başladım. Arkamızdan aynı adamın, sanki bir noktada birleşecek takvim yaprakları gibi, farklı durumlarının ve farklı günlerinin geliyor olduğunu düşünmek beni eğlendiriyordu. Adam yüksekliği iki yüz metre olan bir binaya girdi, kapıcıyla selamlaştı. Onun arkasından asansöre bindim ve ona bakmadan inmesini bekledim. Sürekli takipteydim. Koridorda birkaç metre ilerledi ve bir yere girdi. Bu durumda ona yaklaşmaya karar verdim. Adam önünde bazı evraklar oturur durumdaydı. Öksürüp hafifçe kapısını tıklattım. Başını kaldırdı. Ardından "giriniz" dedi. Sesi bende hafif bir ürperti yarattı. Sanki uzun zaman önce aynı sesi bir yerde duymuş gibiydim. Fakat yüzü tamamen yabancıydı. İçeri girip oturdum ve asıl konuya girmeden önce bildik şekilde havadan sudan konuştum. Oldukça az konuşan ya da çok meşgûl birisi olduğunu fark ettim. Konuya gelmem için ısrarlıydı.
"Size teklif edeceğim şey tuhafınıza gidecektir," diyerek onu konuya hazırladım. "Zamanla ilgili şaşırtıcı bir deney yapacağım, daha doğrusu yapmalıyım."
"Zamanla mı ilgili?" dedi, önce kısık bir sesle, ardından sesi çatallaştı. "Zamanla mı ilgili?"

"Evet. İnsanların geçmişine ulaşabildiğimi fark ettim ama desteğe ihtiyacım var."

Bana hafif bir gülümsemeyle baktı.

"Destek mi? Kimden?"

"Geçmişine ulaşmak istediğim kişilerden. Örneğin sizden."

O anda iki şey fark ettim. Adam elini indirerek masanın altındaki bir şeye dokunmuştu. Uzak, çok uzaklardan bir zil sesi duydum gibi geldi. Fark ettiğim diğer şey daha kışkırtıcıydı. Karşımdaki kişinin sesi bana, sanki unutulmuş ve yeniden hatırlanmış tanıdık birinin sesini duymuşum izlenimi veriyordu. Fakat beni asıl endişelendiren, adamın gittikçe tanıdık birine benzemeye başlamasıydı. Bu tanışıklığı çözememekse işin acı veren kısmıydı. Daha iyi bir deyişle, bir şey hatırlıyordum. Tanışmış olabilirdik. Ama nerede? Nasıl? Bunu ona sorduğumda sert bir şekilde beni tersledi. Kabalaştı ve çalışma masasının altındaki zile yeniden bastı. Ondan nefret etmek üzere olmama karşın, onu ikna etmeye çabaladım.

"Sizin aracılığınızla diğer insanların geçmişine ulaşmak istiyorum. Bu şaşkınlık verici deneyimde siz sadece yol gösterici olacaksınız. Hatta belki daha sonra siz de başka hayatları, başka insanları tanımak isteyeceksiniz."

Adamın huzursuzluğu daha da arttı. Bense olan biteni anlamaya başlamıştım. O anda kapı açıldı ve kısa boylu, uşak kılıklı biri göründü.

"Siz mi aradınız efendim?"

"Evet. Bu beye dışarıya kadar eşlik edin. Eğer zorluk çıkarırsa ajanlardan birine haber verin."

Beni neredeyse tartaklayarak dışarı çıkardılar. Sözle direnmek dışında bir şey yapmadığım için başıma dert açmadılar. Uzunca bir yolu söverek yürüdüm. Sakinleşince evime gittim. Tüm öğleden sonra dışarı çıkmadığım gibi, akşam da erkenden yattım. Eğer tüm olanlar bir düşten ibaret idiyse, düşümde olup bitenleri ve sonuçlarını yorumlama vakti gelmişti. Yatakta sırtüstü yatıyordum ve pencereden, adamın yüzüne benzer metal levhalar gibi bir sürü imge içeri girdi. Bu imgeler yüzüne yapışarak eğlenceli, uzun, geniş ve derinliği olan bir yüz yaratıyorlardı. Dudakları hareket etmiyordu ama sesi, sanki içinden geliyormuş ya da bir radyo operatörü kulaklığı kulaklarımda takılıymış gibi duyuyordum. Sözleri beni çok sarsmıştı. O ses, "Dur. Sakın arkana bakmaya kalkışma. Anneni görebildiğini biliyorum. Onu önce ölü durumda, sonra eli ayağı tutmaz bir halde, sonra gençken ve daha da sonra silik şekilde göreceksin. O zaman onu tanıyamayacaksın. Tıpkı *Les Ambassadeurs*'de 31 Aralık 1937 gecesini, Giselle'i göreceğin gibi, görmek istemediklerini de göreceksin," diyordu. Ne kadar süreyle konuşmaya devam ettiğini bilmiyorum, çünkü artık onu dinlemiyordum. Bu suratın benim için ne anlama geldiğini dehşet içerisinde anlamıştım. Bu, başıma çok büyük bir kötülük açan ve maskesini asla düşüremediğim biriydi. Bu, daima sırtını gördüğüm ve kendini bana göstermeden beni yaralayan biriydi. Yüzünü görmek için ilerlediğimde saklanır ve camı kapatırdı.

Ter içinde uyandım. Kısa bir süre odanın içinde uyurgezer gibi dolaştım. Sonra kararımı verdim. Bu kez onu nerede bulacağımı biliyordum. Karasızlık içerisinde küçük Smith-Wesson 32'mi aldım ve dışarı çıktım. Yakın olduğu için yürüyerek gidiyordum. Yolda kararımı netleştiriyor ve ses tonumu ayarlıyordum. Ofise vardım, aynı asansöre bindim ve koridordan geçtim. Kapı açıktı. İçeri girdim fakat ortalıkta hiç kimseyi göremedim. Ellerimi çırptım. Bir gün önce beni ite kaka dışarı atan kısa boylu, uşak kılıklı adam, nazik bir şekilde kapıda göründü. Çalışma masasını göstererek, "orada çalışan beyi" sordum. Bana burada kimsenin çalışmadığını, bu ofisin sadece dosyaları biriktirmek için kullanıldığını söyledi. Odacılar diğer ofislere dağıtılacak dosyaları buraya bırakıyor ya da buradan alıyorlardı. Adam kibar biriydi fakat ısrarım karşısında tuhaf bir yüz ifadesi takınmaya başlamıştı. Özür diledim ve dışarı çıktım. Kaç saat dalgın bir şekilde caddelerde yürüdüğümü bilmeden mekanik olarak eve geldim ve yattım. Sanırım kendime geldiğim bir an, ertesi gün için bir karara vardım. Fakat ne ertesi gün, ne de sonra hiçbir şey olmadı. Adamın geldiğini ilk gördüğüm o Şubat sabahındaki caddeyi gözleyerek aylar geçti. Onu bir daha hiç görmedim. Bununla birlikte, hayatımda bana bu denli acı çektiren şeyin nedenini ve onun kim olduğunu bir gün bulmak konusunda umutsuzluğa kapılmıyorum.

Bu hayata dayanmak için
birçok kereler ölümden döndüm...

Okumayı sürdüremedim. Sonsuz gibi görünen hayatımda birçok şeyi anladım. Bir şairin hayal gücünün, onu, bir şiirin ilk iki mısrasını okur gibi fantezilere sürüklediğini anlıyorum. Fakat yine de kendime soruyorum: Ölümden dönüldüğünde ne hissedileceği bilinebilir ya da sezilebilir mi? Aslında sanırım bunu ben bile neredeyse unuttum.

Şiir, bu ülkede adı sıkça duyulan birisinin imzasını taşıyordu. Şimdilerde yalnızca gazetelerin resimli eklerini okuyorum. Bir iki yüzyıl önce ilk gazetelerin çıkması, bana yenilik gibi görünmüştü. Politika, başyazılar, ekonomi, kısaca okuyabildiğim her şeyi okuyordum. Sonraları bundan da sıkıldım ve Arjantin'e geldiğim son kırk yıldır gazetelerin yalnızca pazar eklerini okuyorum. Bu kendimi mutlaka yerine getirmeye zorladığım bir alışkanlıktı ve Buenos Aires'ten ay-

rılma zamanım geldiğinde nasılsa unutacaktım. Sanırım bunu bir an önce yapmalıydım. Artık beni tanıyan çok fazla kişi vardı ve işler eskisine göre daha zordu; uluslararası polis, pasaportlar, telgraf, radyo ve uçaklar...

Yeniden şiire dönüyorum. *Birçok kez ölümden döndüm.* Ne saçmalık! Bir kez dönmek yeterli. Yıllardır bunları düşünmüyordum. Kendime kurduğum bu yapayalnız hayatta, bazen tüm gün boyunca, evini ve müşterilerini devraldığım bir antika koleksiyoncusunun oğlu olduğum hayalini kurarım. Zamanından önce bıkmış ve yorulmuş olsam da ben genç bir adam görüntümü korurken, müşteriler yaşlanmışlardır. Ayrıca, sözde babama şaşırtıcı biçimde benzediğimi söylemektedirler.

Sanırım birkaç yıl daha böyle yaşayabilir ve daha sonra da her zamanki gibi ortadan kaybolurum.

Arada sırada günlük şeyleri, örneğin bir şiirin okunuşunu unutuyorum diyordum kendi kendime. Yüzyılların mahkumiyetine beni geri döndürüyorlardı. Sık sık korkunç olaylar oluyordu. Çok uzağa gitmeye gerek yok, geçen hafta evimdeki bir dolu ıvır zıvıra hayran olan komşum beni bir konsere davet etti. Sizi temin ederim ki çok önemli bir gösteriydi. Bu yüzden beni götürmesine izin verdim. Bu tip toplantılarda pek ilginç bir şey görülmez. Zaten içinde bulunduğumuz yüzyılın özensiz giysileri ne erkek ne de kadınların ışıltısına izin vermiyor. Buna karşın müzik sürükleyiciydi. Perde arasında komşum dı-

şarı çıkmak istedi. Ben de ona eşlik ettim. Ve aniden onu gördüm. Floransa güzellikler ve zafer için doğduğu sırada, Lorenzo el Magnifico'nun sarayında tanıştığım genç kızın yüzüydü bu. Değişik ve muhteşem bir yüzdü. Yaşamımdan gelip geçen birçok kişinin arasında pek azını hatırlıyorum, fakat bu kadın bana öylesine büyük mutluluklar ve mutsuzluklar yaşatmıştı ki sanırım onu unutmam hayli zaman alacaktı. Israrlı bakışlarım sonucunda genç kız gözlerini bana çevirdi ve onu başımı eğerek selamladım. Tıpkı delice âşık olduğum ama ismini kaybettiğim diğer İtalyan kız gibi, beni tanıdığını sanarak gülümsedi.
Kız kardeşlerimden, özellikle de Marta'dan, Roma'da satın aldığım Mısırlı kadından ve kollarımda ölen Galli kadından sonra çok az kadın, beni yüzünü yeniden hatırladığım bu İtalyan kadar etkilemiştir. Ayrıca benim İtalyan kadınım bu Arjantinli kadından daha gençti. Kocası onu Floransa'dan götürürken yirmi yaşından biraz küçüktü. Birlikte geçirdiğimiz son gece bana gümüşten bir ayna armağan etmişti. Kendisiyle barışık, genç yaşta öldü.
Tiyatrodaki bu karşılaşma beni altüst etmişti. O gece, odamın karanlığında yalnızca o dönemleri ve artık belirsizleşen daha eskileri, sevdiğim ve nefret ettiğim yüzleri ve yaşamları hatırladım. Almanzor halife olduğunda Cordoba'da soymak için öldürdüğüm adamı, celladın elinde can verirken gördüğüm İngiltere'nin Charles'ını, Filistin'deki evimi, ekmek pişirirken annemi, be-

ni arkadaşı olarak çağırma cüretini ve şanssızlığını gösteren adamın gözlerini ve silah arkadaşlarımın mezar taşını, hepsini hatırladım.

Bunları neden yazdığımı bilmiyorum. Kendim de dahil hiç kimseden hiçbir şey istemiyorum. Kendimi ve onları bıkkınlık derecesinde tanıyorum ve malum arkadaşımın beni rahat bırakmasını umuyorum. Arada sırada kiliseye giderek onunla konuşuyorum. Beni duymuyor, ayrıca onun kullandığı lisanı da unuttum. Bir gün, henüz daha kuleleri bile inşa edilmemiş olan Santiago de la Compostela Katedrali'nde hac görevi için bulunan rahiplerden birine günah çıkardım. Beni dinleyen diğer rahipler arasında yalnızca bu rahip bana inandı ve benim cin çarpmış biri olduğumu düşünmeden beni rahatlattı. Bana diğer insanlarla yani kardeşlerimle arkadaş olmamı, onların ölümlülüğünü kıskanmayıp, onları, üstüne üstlük arkadaşımın onları sevdiği gibi sevmemi salık verdi. Hayır, hayır bu olası değil. İnsanlar hakkında hiçbir şey beni ilgilendirmiyor. Çok daha önceleri umutsuzluk içinde onları arıyordum, sonradan bu bir iğrenmeye dönüştü. Çok yorgunum, tuhaf diller öğrendim ama o dilleri unuttum. Gezegenin neredeyse bütün göklerini gördüm ama onları da unuttum. Fen bilimleri, simya, tıp, yıldızları ve zamana göre bunların değişikliklerini öğrendim. Antik bitki bilimini öğrenirken bir taraftan da Emiliano Parladio Rutilio bana tarım öğretti. Yeryüzündeki bütün hayvanları, en küçük böceklere kadar tanıyordum. Müzikten şiire tüm

sanat dalları beni mest ederdi. Bense neredeyse hepsini unuttum. Yalnızca kaderimin mühürlendiği o korkunç saati unutamadım. Zaman benim için durmuştu. Vücudum yaşlanmıyor, yüzüm kendime geldiğim o anki hafif solgun rengini koruyor, tenimi koyulaştıracak bir güneş, beni fiziksel olarak yaralayabilecek hiçbir kaza yok. Beni yok edecek bir tufan da yok. Sanırım o malum günün gelmesini beklemeliyim.

Bir süre için bizimle kaldığı evimizi bırakıp gittiğinde hastalanmıştım. Kız kardeşlerim de ben de ona hayranlık duyuyorduk. Soylu ve baştan aşağı neşe saçan, mükemmel ve bilgili bir kişiydi. En aşağılık insanlara ve hatta olaylara bile uzun süre bakar, sözlerini bazen anlayamasak da diyeceğini harika bir şekilde söylerdi. Uzun süren bir dostluğumuz oldu. Yolculuklarında ona hiç eşlik etmesem de yanında olmaktan ve konuşmasını dinlemekten çok hoşlanırdım. Bununla birlikte, dostu olarak karşısında kendimi her zaman şaşkın ve zayıf hissederdim. Tarzı ve davranışları bende saygı ile karışık bir korku uyandırır, yürüyüşünde adımlarından, uyuduğunda dinlenişinden, özellikle de aldığı her nefesten onu çevreleyip aydınlatan yüce bir bütünlük yayılırdı.

Dediğim gibi bir gece, o evimden ayrıldıktan sonra korkunç bir fırtına patladı. Kız kardeşlerimden biri dışarıdaydı ve ben de onu aramaya çıktım. Yağmur ve soğuk beni hasta ettiğinden ertesi gün ayağa kalkamadım. Ateşim gittikçe yükseldi. Doktorlar geldi ve her birisine on iki lit-

relik sızma zeytinyağı ve en iyi parfümlerden biri olan saf Hint sümbülünden yapılma vücuda sürülen yağlardan bir libre verildi. Bense gittikçe canlılığımı kaybediyordum. Papaz çağrıldı. Konuşamamamaya, görmemeye, karanlığı ve sessizliği hissetmemeye başlayınca beni ölüm için hazırlamaya başladılar. Evin tek erkek çocuğu ben olduğum için kız kardeşlerim kiliseden keten bir kefen getirttiler. Kız kardeşlerimden biri çaresizlik içinde kötü haberi ulaştırması ve onu çağırması için bir kurye gönderdi. Tek umut iyiliği ve bilgisiydi.

O dönemden, ateşli, endişeli ve sayıkladığım gecelerin kabuslara taşınan hatıralarını saklıyorum. Kız kardeşlerimin yüzleri yüzümdeydi, serin elleri terlemiş ellerimi tutmaktaydı. Ardından bir gece, geç de olsa o geldi. Dört gün sonra nihayet köye ulaştığında kız kardeşlerim onu karşılamaya gittiler. Ağlayarak kendilerini onun kollarına bırakmışlardı. Başları, kül lekeleriyle kaplı mantoları ile örtülüydü. O da ağladı. Saatler süren içten bir dostluktan hepsi mutluluk duydular. Sonrasında her ikimizin de dostu yoktu. Akşam üstünün sıkıntılı göğüne gözlerini dikti ve sessizce durdu. Ardından usulca, kilisesi olmayan bir vaizin gösterişsiz elbisesini alarak mezarlıkların bulunduğu tepeye doğru ilerledi. Eşliğinde tepeye gelenlere benim mezarımı gösterdi. Mezar taşını görünce yeniden ağlamaya başladı fakat kendini toparlayarak net ve ciddi bir sesle taşı kaldırmalarını istedi. Anlamsız görünen bu istek karşısında bazı protesto sesle-

ri yükseldi. Sert davranışı karşısında mezar açılmıştı.
Rüzgâr ve iç karartan bir uğultu ağaçların sık dalları arasında geziyordu ve yeni doğan ay dağlara hüzün getiriyordu.
Rüzgârın sesini bastırarak, üç kez gerekli sözcükleri söyledi: "Lazarus, dışarı çık."
Üzerim kefenle örtülü, ellerimse ölü kordonu ile bağlı durumda katafalktan kalkarak, uysal ve kör bir halde, Betania gecesine doğru dışarı çıktım. Yumuşamış sesiyle ekledi: "Çözün ve gitmesine izin verin." Gölgenin sessizliğinden kurtulmuş bir durumda, gece havasıyla sersemlemiş gibiydim. Bana ne olduğunu ve başımdan neler geçtiğini bilemiyordum, ama sanki aşktan yeni çıkmış gibi, tüm bedenimi minnettarlık ve harika bir his kaplamış, yaşama bağlanan kalbim atmaya başlamıştı.
O gece kız kardeşim vücudumu Hint sümbülü yağıyla ovdu. Benim için bundan daha mutlu bir gece olamazdı. Fakat çok zaman geçmişti. Gündüzlerin prensi İsa! Neden beni düşman topraklarda terk ettin, ne değişmeme, ne yaşlanmama ne de ölmeme izin verdin... Kendime sorduğum gibi sana da soruyorum: Neden Lazarus, yani ben, neden seçilmiş ve unutulmuş olandım?

İçindekiler

Babil Kitaplığı

1/ *P'u Sung-ling, Konuk Kaplan* [C. Hakan Arslan]
2/ *Saki, Lady Anne Susuyor* [Fatih Özgüven]
3/ *Beckford, Vathek* [İsmail Yerguz]
4/ *Cazotte, Aşık Şeytan* [İsmail Yerguz]
5/ *London, Midas'ın Müritleri* [Fahri Öz]
6/ *Chesterton, Apollon'un Gözü* [Çiçek Öztek]
7/ *Wells, Duvardaki Kapı* [Ülker Erzurumluoğlu]
8/ *Papini, Kaçan Ayna* [Şadan Karadeniz]
9/ *Stevenson, Sesler Adacığı* [Handan Balkara]
10/ *Wilde, Lord Arthur Savile'in Suçu* [Fatih Özgüven]
11/ *Kipling, Dilek Evi* [İrem Kutluk]
12/ *Villiers de L'Isle-Adam, Son Şenliklerin Davetlisi* [Işık Ergüden]
13/ *Meyrink, Kardinal Napellus* [Zehra Aksu Yılmazer]
14/ *Poe, Çalınan Mektup* [Tomris Uyar / Memet Fuat]
15/ *Bloy, Sevimsiz Hikâyeler* [Işık Ergüden]
16/ *Melville, Kâtip Bartleby* [Yusuf Eradam]
17/ *Hawthorne, Büyük Taş Yüz* [C. Hakan Arslan]
18/ *Kafka, Akbaba* [Kâmuran Şipal]
19/ *Lugones, Tuzdan Heykel* [Banu Temel]
20/ *Hinton, Bilimsel Öyküler* [Hasan Fehmi Nemli]
21/ *Rus Öyküleri* [Mehmet Özgül]
22/ *Machen, Ateş Piramiti* [Hasan Fehmi Nemli]
23/ *Alarcón, Ölümün Dostu* [Mesut Özden Gözütok]
24/ *Voltaire, Micromegas* [Hasan Fehmi Nemli]
25/ *Dunsany, Yann'ın Ülkesi* [Hasan Fehmi Nemli]
26/ *James, Dostlarımızın Dostları* [Fatih Özgüven / Pınar Kür]
27/ *Burton, Bin Bir Gece Masalları* [Hasan Fehmi Nemli]
28/ *Galland, Bin Bir Gece Masalları* [Hasan Fehmi Nemli]
29/ *Arjantin Öyküleri* [Banu Temel]
30/ *25 Ağustos 1983 ve Diğer Öyküler* [Mesut Özden Gözütok / Fırat Genç]

Arjantin edebiyatı, diğer Latin Amerika ülkelerinin İspanyol diline kazandırdığı edebiyatlardan hep biraz farklı olmuştur. Geçen yüzyılın sonlarında, Arjantin'de benzersiz bir tür ortaya çıktı: gaucho *şiiri. Günümüzde yalnızca gerçeği aktarmaya çalışmayan, fantastik edebiyata eğilimli yazarların sayısı oldukça arttı. Belli nedenlerden dolayı, bu seçkinin sunduğu tablo –kaçınılmaz olarak– yarımdır. Gelecekte bu sayfaları tamamlamak fırsatı olacaktır. Yine de, bu sınırlı sayfalarda, bir bakıma, güneyin yalnızlıklarını unutmayı başaramayan bizlerin sesi duyuluyor.*

Jorge Luis Borges

ISBN 975-298-143-7
9789752981430

Franco Maria Ricci